

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra dějin umění

Jitka Jonová

Mauzoleum Eggenbergů v Ehrenhausenu
a jeho úpravy pro pohřební místo
olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 12. května 2011

Děkuji Prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc. za odborné vedení práce a poskytnutí mnoha cenných rad a podnětů.

Obsah

Úvod.....	5
Životní osudy arcibiskupa Theodora Kohna.....	6
Arcibiskup Kohn po rezignaci na arcibiskupský stolec v Olomouci.....	9
Pobyt v Ebensee – Rindbachu	10
Přesun Theodora Kohna do Ehrenhausenu	11
Život arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu	12
Místo posledního odpočinku Theodora Kohna: Eggenbergské mauzoleum v Ehrenhausenu.....	15
Mauzoleum Eggenbergů v Ehrenhausenu	15
Eggenbergské a „Kohnovo“ mauzoleum v Ehrenhausenu	19
Hodnocení úprav z pohledu památkové péče	26
Závěr	30
Anotace	31
Seznam zkratk	32
Seznam pramenů a literatury	33
Prameny	33
Prameny archivní	33
Použitá Periodika	34
Literatura.....	34
Encyklopedická hesla	38
Seznam příloh	39

Úvod

Prof. ThDr. Theodor Kohn, rezignovaný kníže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup peleusijský, představuje osobnost velmi problematickou a rozporuplnou a snad ani není možné učinit si na něj jednoznačný názor. V této své práci se chci zaměřit na místo jeho posledního odpočinku: Eggenberské mauzoleum v Ehrenhausenu, jehož součástí tvoří hrobka arcibiskupa Theodora Kohna.

Nejprve ve stručnosti představím životní osudy Theodora Kohna, které jej přivedly až do Ehrenhausenu, kde pobýval na zámku až do své smrti a byl pochován v blízkém Eggenberském mauzoleu.

Samo Eggenberské mauzoleum si zaslouží pozornost v další části, neboť představuje jedno z tří nejvýznamnějších manýristických mauzoleí ve Štýrsku. Na počátku 20. století dal arcibiskup Kohn provést úpravy tohoto mauzolea pro potřeby vlastního pohřebního místa. Úpravy byly provedeny velmi citlivě a zároveň v souladu se soudobými trendy památkové péče (Riegl, Dvořák). Nešlo tedy o úpravy v duchu tehdy doznívajícího historismu. Díky modernímu přístupu, se smyslem pro celek staré památky, zůstal zachován ráz raně barokního mauzolea.

Arcibiskup Kohn se nejen zasloužil o jeho renovaci. Po jeho smrti přešla tato umělecká památka do vlastnictví státu, čímž se zpřístupnila veřejnosti.

Práce bude vycházet z dochovaných archivních pramenů a dostupné literatury. Ačkoliv se mauzoleu v Ehrenhausenu věnovalo nemálo studií, většinou pouze zmiňují (pokud ji zcela neopomíjejí) skutečnost, že je zde arcibiskup Kohn pohřben, a jeho podíl na stavebních úpravách neuvádějí. I z tohoto důvodu bude tato práce věnována právě vlivu arcibiskupa Kohna na Eggenberské mauzoleum.

Životní osudy arcibiskupa Theodora Kohna¹

Theodor Kohn se narodil 22. března 1845 v obci Březnice u Zlína ve velmi chudé rodině. Jeho příjmení odkazuje k židovskému původu,² ale ke katolictví konvertoval již jeho dědeček. Theodorův otec Josef Kohn se narodil 29. října 1824. Theodorův dědeček Jakob Kohn³ konvertoval ke katolické církvi a přijal v roce 1826 křest, stejně i jeho syn Josef.⁴ Jakob Kohn se po smrti manželky znovu oženil.⁵

Josef Kohn si vzal Veroniku Hanačíkovou⁶ dne 10. září 1844,⁷ z tohoto manželství se narodil jako prvorozený syn Theodor Kohn, pokřtěný, jak bývalo zvykem, hned v den svého narození, tedy 22. března 1845. I když si rodiče přáli, aby se nejstarší syn jmenoval po otci Josef, nestalo se tak. Březnický kaplan Josef Bílek (v Březnici působil v letech 1833–1846) zvolil jméno Theodor proti vůli rodičů a zdůvodňoval to tím, „*aby také jiní svatí se měli o koho starat*“.⁸ Křest se konal na Zelený čtvrtek v březnickém kostele. Vedle syna Theodora měli Kohnovi ještě syna Františka a tři dcery – Veroniku, Rozálii a Marii.⁹

Obecnou školu absolvoval v Březnici, rodičům bylo doporučeno, ať dají syna dále studovat, ale to představovalo pro chudou rodinu velkou finanční zátěž. Nakonec

¹ V tomto nástinu životních osudů arcibiskupa Kohna uvádím pouze několik odkazů na příslušnou literaturu a prameny. Podrobněji k jeho životu srov. Theodor Kohn, *Lebensdenkwürdigkeiten*, Graz 1921. Pavel Marek, *Prof. ThDr. Theodor Kohn*, Kroměříž 1994. Jitka Jonová, *Theodor Kohn. Kněz, profesor a zvolený arcibiskup olomoucký* (Licenciátní práce), Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP, Olomouc 2007. Jitka Jonová, *Theodor Kohn. Kníže – arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup Peleusijský* (Disertační práce), Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP, Olomouc 2010. Zde jsou uvedeny další prameny a literatura.

² Srov. Jitka Jonová, „Doufám, že je ten Žid již pokřtěný“ (Taaffe). Přístup k židovskému původu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna, in: *Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané v Muzeu Kroměřížska dne 11. listopadu 2009*, Kroměříž 2010, s. 58-74.

³ Matzke mylně uvádí Josef Kohn. Srov. Josef Matzke, *Die Olmützer Erzbischöfe*, Königstein – Taunus 1973, s. 55-56.

⁴ Srov. Josefem Kachníkem ručně připsané poznámky s datací 2. května 1923 k Nj listu s poznámkami o původu Theodora Kohna, list datovaný Olomütz 30. April 1923. Zemský archiv Opava (dále citováno ZA Opava), pobočka Olomouc. Fond Arcibiskupství Olomouc (dále citováno AO), sign. E 3/6, kart. 877.

⁵ Kohn ve svých pamětech neuvádí jméno první ženy Jana Kohna, aniž by zmínil svůj židovský původ, konverzi svého děda Jakoba – Jana Kohna (jméno Jakob neuvádí). Uvádí, že žena Jana Kohna umřela, když byl jeho (tj. Theodorův) otec stár dva roky. Srov. Kohn (pozn. 1), s. 1.

⁶ Veronika byla dcera Josefa Hanačíka, domkaře v Březnici, a jeho manželky Veroniky z rodu Fabiána Poláška, čtvrtlánka v Březnici, náboženství římskokatolické. Srov. Oddavkový list /opis/ datovaný 16. dubna 1923, Farní úřad v Březnici, Jan Čechák, farář. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, sign. E3/6, kart. 877.

⁷ Srov. Oddavkový list /opis/ datovaný 16. dubna 1923, Farní úřad v Březnici, Jan Čechák, farář. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO, sign. E3/6, kart. 877. Moravský zemský archiv Brno (dále citováno MZA Brno). Matriky farnosti Březnice: Matrika oddaných (1779-1893), inv. č. 4048.

⁸ Srov. František Botek – Albert Kleiber, *Facta loquuntur čili Deset let na stolci sv. Methoděje*. Olomouc 1903, s. 10. M. K. Březnický, *Náš arcipastýř Dr. Theodor Kohn, nově zvolený kníže arcibiskup olomoucký. Nástin životopisný*, Místek 1892, s. 18.

⁹ Březnický (pozn. 8), s. 18.

rodiče svolili a Theodor nastoupil roku 1857 do hlavní německé školy v Uherském Hradišti, teprve zde se, ve svých dvanácti letech, naučil němčině. Bydlel v podnájmu a rodiče mu nosili jídlo, záhy si Theodor začal přivydělávat kondicemi, aby alespoň trochu ulevil rodinnému rozpočtu. S ohledem na své nadání se rozhodl jít studovat gymnázium, ale do Olomouce ani do Kroměříže nebyl přijat, roku 1859 tedy začal studovat nižší piaristické gymnázium ve Strážnici, opět si přivydělával kondicemi a podařilo se mu získat i stipendium. Po ukončení studií ve Strážnici nastoupil roku 1863 na vyšší piaristické gymnázium do Kroměříže, kde roku 1867 odmaturoval. Studia v Kroměříži si díky kondicím a stipendiu dokázal financovat sám.

Po maturitě toužil po studiu práv, dokonce měl dostat na to i od jednoho dobrodince peníze, ale maminka toužila mít syna knězem, „*jako všichni chudobní rodiče moravští, utěšovali se myšlenkou, že vstoupím do teologie a že je zbavím hmotných trampot*“.¹⁰ V době, kdy se Theodor rozhodl přihlásit do semináře, bylo již na podání přihlášky pozdě. Využil však příležitosti, kdy arcibiskup Fürstenberg ve Velkém Ořechově uděloval svátost biřmování, a osobně šel poprosit o přijetí do semináře.¹¹ Arcibiskup jej 3. září roku 1867 osobně přijal do kněžského semináře.¹²

Kohn nevzpomíná na pobyt v semináři a na svá studia nijak radostně, zpočátku nebyl příliš spokojen, ale rozhodl se vytrvat.¹³ Vytrval a po ukončení bohosloví přijal roku 1871 kněžskou ordinaci. V letech 1871–74 působil jako kaplan ve Vsetíně, na jaře roku 1874 nastoupil jako katecheta do Příbora, ale již v létě si jej arcibiskup Fürstenberg povolal za svého druhého ceremonáře. Během své pastorační činnosti se věnoval také studiu a v únoru 1875 dosáhl doktorátu z teologie. Stále toužil po pedagogické činnosti a to se mu podařilo díky tomu, že první nešlechtici (shodou okolností profesori z teologické fakulty) byli jmenováni kanovníky v olomoucké kapitule. Roku 1882 dosáhl jmenování mimořádným profesorem církevního práva a fundamentální teologie, s ohledem na jeho publikační činnost bylo upuštěno od konkurzu. Záhy mu však přibyla další funkce, roku 1883 jej arcibiskup Fürstenberg jmenoval kancléřem arcibiskupské konzistoře. Fürstenberg, který přestál mrtvici, potřeboval mít k ruce schopného a spolehlivého kněze. Kohn se stal jakousi „pravou rukou“ arcibiskupa. Velmi aktivně se

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Srov. Březnický (pozn. 8), s. 28-29.

¹² Na faře ve Velkém Ořechově je dodnes pamětní deska s nápisem: *V této světnici jeho eminence N. P. kardinál Bedřich Fürstenberg – blahé paměti – ráčil dne 3. září 1867 přijati za bohoslovce do kněžského semináře nejdůstojnějšího pana kníže-arcibiskupa D^{ra} Theodora Kohna. „Bůh žehnej a zachovej Jeho kníže-arcibiskupskou Milost!“*

¹³ Srov. Kohn (pozn. 1), s. 17.

podílel na oslavách milénia úmrtí sv. Metoděje v roce 1885.¹⁴ Žádal také o uprázdněný kanonikát, nejprve neúspěšně, ale roku 1887 byl jmenován nesídelním kanovníkem metropolitní kapituly v Olomouci a v roce 1892 pak kanovníkem sídelním.

Theodor Kohn za jednadvacet let své kněžské služby absolvoval jak působení ve farnosti jako kooperátor, katecheta, tak také u arcibiskupa jako ceremonář a sekretář, posléze jako kancléř kurie a v neposlední řadě působil i na fakultě jako mimořádný profesor církevního práva a fundamentální teologie. Z pohledu kariérního postupu byl velmi úspěšný.

Po smrti kardinála Fürstenberga se kanovníci shromáždili k volbě a 8. listopadu 1892 zvolili Kohna olomouckým arcibiskupem, a to ve druhém skrutiniu. Po potvrzení volby císařem a papežem přijal Theodor Kohn biskupskou konsekraci a byl intronizován na svatometodějský stolec.¹⁵ Volba prvního arcibiskupa nešlechtice a Čecha vyvolala radostné nadšení, každý do něj vkládal své naděje, žel leckdy tyto naděje byly protichůdné.

Arcibiskup se pustil do pastýřské služby s plným nasazením, započal pastorační a hospodářské reformy, které byly vcelku úspěšné. Na podzim 1899 však arcibiskup vážně onemocněl, svoji nemoc přestál, ale stal se více podezřívavým. Navíc se začala radikalizovat česká katolická moderna a Kohn vyžadoval od jejích příznivců poslušnost, podřízení se legitimní církevní autoritě. Radikalizovala se ale i společnost obecně, a to zejména jde-li o nacionalismus, liberalismus, socialismus, ale i antisemitismus.

¹⁴ Srov. Jitka Jonová, Arcibiskup olomoucký Prof. ThDr. Theodor Kohn a Velehrad, in: Pavel Ambros (Ed.), *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*, Olomouc 2007, s. 123-139.

¹⁵ Slavnostní potvrzení volby papežem proběhlo v konzistoři 16. ledna 1893. Konsekrční buly jsou skutečně datovány 16. 1. Srov. Papež Lev XIII. dovoluje Theodoru Kohnovi, olomouckou kapitulou nově zvolenému arcibiskupu olomouckému, aby se dal vysvětit kterýmkoli biskupem za asistence dvou arcibiskupů nebo biskupů, složiv dříve přísahu, jejíž znění předepisuje, 16. 1. 1893 (na listině uvedeno chybně 1892) Řím. Olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d42. Doprovodná listina k palliu pak 19. 1. Srov. Papež Lev XIII. posílá Theodoru Kohnovi, nově zvolenému a jím potvrzenému arcibiskupu olomouckému, pallium prostřednictvím Augustina Caprari, advokáta papežské kurie; olov. bula přivěšena na bílé hedvábné šňůře, 19. 1. 1893 (opět chybně uveden rok 1892) Řím. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond AO /listinná část/, sign. AIII/2d46. Konsekrace se konala v neděli 5. února 1893. Srov. *Program při konsekraci nejdůstojnějšího pána, pana knížete arcibiskupa Olomouckého Theodora, knížete, vévody, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd.* datovaný v Olomouci 30. ledna 1893. ZA Opava, pob. Olomouc. Fond: Metropolitní kapitula Olomouc (dále citováno MCO), sign. 27/6, kart. 1197. Mír, roč. 4, 1893, č. 10, 4. 2., s. 1. Intronizace se konala v neděli 12. února 1893. Srov. *Program slavnostního nastolení Jeho knížecí arcibiskupské Milosti nejdůstojnějšího a vysokorodého pána, pana Theodora, arcibiskupa olomouckého, vévody, knížete, král. české kaple hraběte, sv. theologie doktora atd. atd. atd. v Olomouckém metropolitním chrámu Páně datovaný v Olomouci 30. ledna 1893.* ZA Opava, pob. Olomouc. Fond MCO, sign. 27/6, kart. 1197. Fond AO, sign. E/7, kart. 878. Mír, 1893, č. 10, 4. 2., s. 1-3. O slavnosti intronizace. Mír, 1893, č. 11, 13. 2., s. 1-3, 6-7. Die Neue Zeit, 1893, č. 25, 13. 2., s. 2-3. Kohn (pozn. 1), s. 50.

Situace v olomoucké arcidiecézi se začala postupně zhoršovat. Poslední úspěšnou akcí arcibiskupa bylo uspořádání Katolického sjezdu pro Čechy v Kroměříži a Němce v Olomouci v roce 1901. Očekávalo se, že bude jmenován kardinálem, ale to se nestalo, navíc i do Říma začaly putovat zprávy o zhoršující se situaci v arcidiecézi.¹⁶

V roce 1902 vystoupil záhadný Rectus s články proti arcibiskupovi, kritizoval v nich jeho sudičství (spory o majetek), touhu po slávě při generálních vizitacích apod. Články uveřejňoval antiklerikálně zaměřený *Pozor*, Rectus se však podepsal jako kněz, a jako takový byl arcibiskupovi povinován poslušností, i proto se jej arcibiskup snažil vypátrat. Jenže nejprve nechal odsoudit nevinného, P. Františka Ocáska. Rectus poté přiznal svoji identitu – P. Josef Hofer. V souvislosti s pátráním po Rectově identitě došlo také k obvinění arcibiskupa z porušení listovního tajemství (vyžádal si originál telegramu, který mu zaslal Rectus) a z pokusu o porušení zpovědního tajemství v osobě penitenta (Hofer – Rectus se zpovídal u arcibiskupova zpovědníka a poslal po něm arcibiskupovi vzkaz). Situace se stala neudržitelnou. Do Říma docházely žaloby od kněží (Hofer, Dostál – Lutinov, Ocásek, Fusek) a protesty proti němu od duchovenstva i laiků. „*Rectus Affaire*“ projednával dokonce vídeňský parlament. O možnostech řešení intenzivně jednala vídeňská vláda prostřednictvím velvyslance se Svatým stolicí.

V létě 1903 byl arcibiskup Kohn povolán do Říma. Nerezignoval, naopak se mohl svobodně vrátit do olomoucké arcidiecéze, což Kohna utvrdilo v přesvědčení, že je nevinný a vše učinil dobře. V červenci zemřel papež Lev XIII. a jeho nástupce Pius X. nechal Kohna povolat opět do Říma, kam dorazil na konci prosince roku 1903. Byl vyšetřován před Koncilní kongregací, která doporučila jeho rezignaci. Kohn rezignoval 12. března 1904 a 14. března 1904 byla tato rezignace přijata Piem X.

Arcibiskup Kohn po rezignaci na arcibiskupský stolec v Olomouci

Po rezignaci bylo arcibiskupu Kohnovi sděleno, že se má zdržovat mimo olomouckou arcidiecézi. S ohledem na věk svého otce se za ním směl jednou ročně podívat.¹⁷ Bylo tedy třeba vyřešit místo jeho pobytu po rezignaci. Údajně měla být Kohnovi nabídnuta možnost zůstat v Římě. Deník *Neue Freie Presse* v souvislosti

¹⁶ Srov. Jitka Jonová, Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci, *Studia Theologica XXXV*, jaro 2009, s. 43-60.

¹⁷ Lat. list pro Kohna, od kard. Rampolla. Řím 14: 3. 1904. ZA Opava, pob. Olomouc, fond AO, sign. KH 17, kart. 1515, f. 435r-436r.

s rezignací nicméně uvedl, že by se jako titulární arcibiskup mohl stát kanovníkem u sv. Petra.¹⁸ Avšak již 17. března psal o tom, že papež Kohnovi udělí některý titulární patriarchát z těchto tří: Antiochie, Alexandrie nebo Konstantinopol. A bude jmenován členem Kongregace pro biblická studia a pro kanonické právo. V Římě by se mohl stát schopným diplomatem. Navíc mu jeho dobrovolná rezignace umožnila nabýt v Římě opět úcty. Uvádí některé případy biskupů, kteří se po pobytu v Římě opět vrátili do své vlasti, jako nuncius by mohl nastoupit i cestu k purpuru. „Kdo ví, na co všechno se dr. Kohn v Římě zmůže?“¹⁹ Tyto zprávy často dementoval *Pozor*: „Rovněž nepravdivy jsou zprávy patrně od něho inspirované o nějakém povýšení buď na kardinála, neb o obdaření nějakou funkcí čestnou; nanejvýš stane se dr. Kohn kanovníkem u sv. Petra, a to ještě s obmezenou jurisdikcí“.²⁰ Pro *Pozor* by byla nepřijatelná jakákoliv pozitivní zpráva o arcibiskupu Kohnovi.

Pobyt v Ebensee – Rindbachu

Kohn se podle svých vzpomínek rozhodl nezůstat v Římě, ale přesídlit, a to nejprve do Ebensee, kde si pronajal byt, „dokud si nenajde něco jiného, vhodnějšího“.²¹ Skutečně měsíc po jeho rezignaci uveřejnil *Linzer Volksblatt* zprávu o zamýšleném pobytu arcibiskupa Kohna v Rindbachu. 20. dubna vyšel článek, který sděluje, „že v pondělí 18. dubna se dostavil majordomus arcibiskupa Kohna do Ebensee, aby uzavřel smlouvu o pronájmu vily Fichtenek s majitelkou paní Julií Schulze von Asten“.²² Následuje vcelku podrobná informace o tom, že arcibiskup uvažoval i o jiné vile, která tehdy ale nebyla ještě dokončena. Arcibiskupův příjezd byl plánován na 20. duben.²²

O změně místa pobytu informoval Theodor Kohn i Svatý stolec. V listu Státnímu sekretariátu z 9. července žádá, aby mu byla korespondence zasílána na adresu Rindbach bei Ebensee, Oberösterreich.²³ Jeho žádost byla vzata na vědomí.²⁴

¹⁸ *Neue Freie Presse* (dále citováno *NFP*), 1904, č. 14208, 15. 3. (Morgenblatt), s. 10.

¹⁹ „Die Abdankung des Erzbischofs Kohn: (Telegramm der „Neuen Freien Press“) Rom, 16. März,“ *NFP*, 1904, č. 14210, 17. 3. (Morgenblatt), s. 3.

²⁰ *Pozor*, 1904, č. 47, 21. 3., s. 1.

²¹ Srov. Kohn (pozn. 1), s. 239.

²² „Fürsterzbischof Dr. Kohn in Ebensee,“ *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 90, 20. 4., s. 4.

²³ Archivio Segreto Vaticano, Città del Vaticano. Segreteria di Stato (dále citováno: ASV, Seg. di Stato), anno 1904, rubrica 247, fas. 1, f. 236r. List je datován: Rindbach 9. Julii 1904, Dr. Theodor Kohn, Princeps-archiepiscopus que renuntiavit Olomouc: archiepiscopatu.

²⁴ ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rubrica 247, fas. 1, f. 238r. Lat. koncept pro Theodor Kohn, archiepiscopo dimissionario Olomucensum, Rindbach bei Ebendsee Oberösterreich, 12. 7. 1904.

Kohnův pobyt v Ebensee netrval příliš dlouho. 11. října otiskl *Linzer Volksblatt* zprávu o zamýšleném přestěhování arcibiskupa Kohna do Štýrska.²⁵

Tři dny na to už byla uvedena zpráva, že arcibiskup Theodor Kohn koupil od barona Salvi zámek v Ehrenhausenu. A příští pondělí má do Ehrenhausenu odcestovat.²⁶ Své letní sídlo neopouštěl Kohn nijak kvapně a tiše. Poděkoval za krásný pobyt mezi příjemnými lidmi celé farnosti Ebensee.²⁷ *Katholischer Wahrheitsfreund* také uveřejnil zprávu, že se má Theodor Kohn přestěhovat do Štýrska, kde v Ehrenhausenu koupil zámek.²⁸

Na závěr svého pobytu v Ebensee se Kohn vydal ještě v říjnu 1904 navštívit také rodnou Moravu, jak dosvědčuje zpráva dopisovatele z Rindbachu uveřejněná 18. října v *Linzer Volksblatt*.²⁹ Rozloučil se i s lineckým biskupem Františkem Saleským Maria Doppelbauerem. „*Vaši diecézi, která se mi stala azylem, vzpomínaje opouštím, abych si vyhledal domov, který eventuálně budu považovat za své quasideclicium, jmenovitě Ehrenhausen ve Štýrsku.*“³⁰

Přesun Theodora Kohna do Ehrenhausenu

Theodor Kohn opustil Rindbach po půlročním pobytu a přestěhoval se do Ehrenhausenu, místa, kde strávil zbývající část svého života v exilu.

Linzer Volksblatt, který dosud pozorně sledoval arcibiskupovy cesty, uveřejnil 17. října podrobnou zprávu, že Theodor Kohn opustil Ebensee a přes Štýrský Hradec³¹ odjel do Ehrenhausenu,³² kde zakoupil zámek.³³

V Ehrenhausenu jej záhy po jeho příjezdu, 25. října 1904, navštívil biskup sekavské diecéze³⁴ dr. Schuster.³⁵ V prosinci roku 1904 si také vyměnili dopisy,³⁶ ale více zpráv o jejich případných setkáních není známo.

²⁵ *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 233, 11. 10., s. 3.

²⁶ „Schlosskauf“ *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 236, 14. 10., s. 5.

²⁷ *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 237, 15. 10., s. 4.

²⁸ *Katholischer Wahrheitsfreund*, 1904, č. 42, 16. 10., s. 335. *Graz. – (Erzbischof Kohn) soll nach Steiermark übersiedeln. Das Schloß Ehrenhausen soll von ihm angekauft worden sein.*

²⁹ *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 239, 18. 10., s. 4.

³⁰ *Ibidem.*

³¹ V textu bude užíván český výraz pro Graz.

³² *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 244, 23. 10., s. 4.

³³ Kupní smlouva je datována 11. října 1904, srov. Landesarchiv Graz, Landtafel-Reihen, LT III, EZ 921, p. 152, p. 177. Stauder uvádí 15. října 1904. Srov. Peter Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, (Diplomarbeit), Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität, Graz 2005, s. 29.

³⁴ Od roku 1963 se sekavská diecéze nazývá diecéze „Graz-Seckau“ a biskup sídlí v Štýrském Hradci.

Arcibiskup Schuster takto uvítal svého nového „diecezána“. Přítomnost cizího biskupa v diecézi nebyla nijak přehlížena. V *Geistlicher Personalstand des Bistums Seckau in Steiermark* byl Kohn uváděn jako titulární arcibiskup peleusijský.³⁷

Státnímu sekretariátu adresoval Kohn první list z Ehrenhausenu 11. listopadu.³⁸ Podobně také korespondence ze Státního sekretariátu z 13. listopadu již směřovala do Ehrenhausenu.³⁹

Život arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu

Jak prožíval rezignovaný arcibiskup svůj život v Ehrenhausenu? Vždyť do své rezignace byl stále pohlcen prací: ať jako student, kněz, profesor, nebo arcibiskup. V Ehrenhausenu však kromě správy panství neměl žádné jiné starosti. Ovšem tato „nečinnost“ ho pravděpodobně netěšila.⁴⁰

O jeho pobytu však máme jen velmi kusé informace. V knihách *Marktgemeinde Ehrenhausen* se zachovaly zprávy o tom, že si „nový majitel zámku“ pronajal od obce louku na Platschner StraÙe a koupil Isolierspital.

Arcibiskup samozřejmě nežil na zámku zcela sám. Do Ehrenhausenu za ním přišli jeho spolupracovníci a služebnictvo s rodinami. Ti se starali o chod zámku, hospodařili na zahradě, polích, stájích, lesích a vinicích. Kohna do Ehrenhausenu doprovázel jeho ceremonář František Novák.⁴¹ Jeho vždy věrný sekretář František Botek přišel do Ehrenhausenu v roce 1905, aby měl arcibiskup Kohn při ruce kněze.⁴²

³⁵ *Linzer Volksblatt*, 1904, č. 247, 27. 10., s. 4. Leopold Schuster (24. 10. 1845 – 18. 3. 1927), ordinován 9. 7. 1865, jmenován biskupem 20. 10. 1893, konsekrován 31. 1. 1893. Srov. heslo Leopold Schuster, in: Erwin Gatz (ed.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945: Ein biographisches Lexikon*, Berlin 1983, s. 682–684.

³⁶ Nj list, Theodor Kohn, 31. 12. 1904, Ehrenhausen. Diözesanarchiv Graz (dále jen DAG), NachLass, Schuster Sch. 3, Hf. 18, Briefwechsel mit Bischöfen 1897–1926.

³⁷ Chybně byl uváděn rok biskupské konsekrace „J. 2. 1892“. Poprvé je uveden ve vydání z roku 1905. Srov. *Geistlicher Personalstand des Bistums Seckau in Steiermark im Jahre 1905–1916*, Graz.

³⁸ ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rubrica 247, fas. 1, f. 240r. Ehrenhausen, Steiermark, Österreich die 11. Novembris 1904, Dr. Theodor Kohn, Princeps-archiepiscopus.

³⁹ ASV, Seg. di Stato, anno 1904, rubrica 247, fas. 1, f. 239r. Lat. koncept pro Theodor Kohn, Archiepiscopo ~~Titulari Peleusiano~~ dimissionaris Olomucensi, Ehrenhausen. Datován Romae die 13. Novembris 1904. Zajímavé je, že oslovení titulární arcibiskup peleusijský bylo škrtnuto.

⁴⁰ J. S. Machar ve svých vzpomínkách na návštěvu u arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu cituje údajná arcibiskupova slova: „Ta nečinnost, ta nečinnost! Jsem člověkem práce, zahálení mě vraždí...“ Pravděpodobně to není daleko od pravdy, Theodor Kohn byl energický člověk a jeho „odpočinek“ nebyl dobrovolný. Srov. Josef Svatopluk Machar, *Oni a Já, sv. 1, 1926–1927*, Praha 1927, s. 187.

⁴¹ Srov. *Geistlicher Personalstand des Bistums Seckau in Steiermark im Jahre 1905*, s. 148. Nikdy později již nebyl ve schematismu uveden. Jako ceremonář je uváděn v *Catalogus Cleri* (Olomouc) v r. 1901 ještě společně s Botkem.

⁴² Srov. Nj list, Theodor Kohn, 20. 9. 1913, Ehrenhausen. DAG, Personalakten, Franz Botek. Novák tedy pravděpodobně opustil Ehrenhausen. František z Pauly Botek (6. 4. 1864 – 23. 7. 1918) teologická studia

Současně přesídlil do Ehrenhausenu i Kohnův synovec Theodor Vavruša (syn sestry Rosálie),⁴³ ten zde od arcibiskupa Kohna obdržel tři vyšší svěcení: 24. srpna subdiakonát, 26. diakonát a 28. byl ordinován ke kněžství a inkardinován do sekavské diecéze.⁴⁴ Botek a Vavruša tvořili arcibiskupovu nejbližší společnost.

Ani v rodné Březnici se na Theodora Kohna nezapomnělo. V březnické obecní kronice nacházíme tento zápis: „*Na panství v Ehrenhausenu žil jako poustevník, pracovali tam u něj lidi i ze Březnice. Můj otec mu tam opravoval zámek a pracoval tam též Hanačík Frant. číslo 5 a Šalena Cyril i s rodinou. Ku konci vypadal jako stařec a nejraději chytal slimáky a krmil nimi kačeny.*“⁴⁵ To dosvědčuje, že Kohn na svoji rodnou obec nezapomněl a někteří jeho někdejší spoluobčané u něj mohli nalézt práci.

V březnické farní kronice najdeme tento záznam: „*Až do své smrti žil v ústraní na zámku Ehrenhausenu ve Štýrsku. Tam v domě i v hospodářství obklopen byl skoro výhradně českým personálem. Sekretářem svým měl po celou dobu svého synovce dra. Theodora Vavrušu, rodáka z Kudlova. Na zámku svém krásném, starožitném – polohou je to vlastně hrad, žil kníže pán prostým životem církevního hodnostáře, tak jak to činil v Olomouci. V taláru stále chodil i v zahradě i po hospodářství. Kdo z jeho bývalých kněží ho navštívil, byl vlídně přijat. Pohráváje si s křížkem náprsním hovořil mnoho a s důrazem, užívaje latinských obrátů. Kol 14. října každého roku přijížděl do Březnice odsloužit rekviem za své rodiče a navštívit jejich hrobu a se tam pomodlit.*“⁴⁶

Obyvatelé Ehrenhausenu jej vnímali jako přísného a uzavřeného despotu. Starší občané vyprávěli, že bylo možné jej občas potkat, jak jde oblečený v elegantní sutaně, černých punčochách a v botách se stříbrnou přezkou. Pokud s ním chtěl někdo o něčem

absolvoval v Římě, kde roku 1890 přijal kněžskou ordinaci. Od r. 1892 působil jako ceremonář arcibiskupa Fürstenberga, jeho nástupce arcibiskup Kohn si jej ponechal jako sekretáře. 15. 9. 1903 byl jmenován mimořádným profesorem na Teologické fakultě v Olomouci. Od r. 1905 přesídlil do Ehrenhausenu. Roku 1913 usiloval o inkardinaci do sekavské diecéze, ale nebylo mu vyhověno. Dosáhl inkardinace do diecéze Gurk, odešel na frontu jako polní kurát, pak učil až do své smrti na vojenské akademii ve Vídni.

⁴³ Theodor Vavruša (16. 8. 1880 – 25. 3. 1948) teologická studia absolvoval v Římě (1900-1905), vyšší svěcení přijal r. 1905 v Ehrenhausenu. Až do smrti arcibiskupa Kohna působil jako jeho sekretář, následně byl vykonavatelem jeho poslední vůle. Od r. 1916 působil jako kaplan a posléze jako farář v Ehrenhausenu (do června 1921). Téhož roku dosáhl inkardinace do Olomoucké arcidiecéze, působil jako farář v Bedřichově, Butovicích a ve Zlíně, zde následně ustanoven děkanem. Roku 1942 penzionován z důvodů vládního nařízení „o židovských míšencích ve veřejné službě“, v r. 1945 navrácen do úřadu. Srov. DAG, Personalakten, Theodor Vavruša. Arnošt Červinka, *Dějiny zlínské farnosti a farností okolních*, Zlín 1991. Pamětní kniha fary Zlínské 1860-1973. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, KH 32, kart. 1531. DAG, Personalakten Theodor Vavruša; Pfarrakten Ehrenhausen.

⁴⁴ Srov. DAG, Protocollum Ordinum Susceptorum ab anno 1898, s. 68.

⁴⁵ Státní okresní archiv Zlín-Klečůvka fond Obec Březnice: Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20, Paměti kronikářovy, s. 185.

⁴⁶ FÚ Březnice, Pamětní kniha březnické farnosti, f. 26v.

jednat, musel mu nejprve v úkloně políbit ruku, na které měl velký pastýřský prsten. Dámy a dívky musely učinit pukrle a pánové se museli uklonit. Často jej bylo možné spatřit, jak jde s puškou přes rameno s mužským doprovodem na pěší prohlídku svého rozsáhlého panství, aby zkontroloval, zda je vše v pořádku. Proti „lesnímu pychu“ vystupoval velmi tvrdě. Povíдалo se, že když jednou jedna chudá stařenka sbírala v panském lese dříví, přihnal se a zveličoval škody, jaké mu tím napáchala.⁴⁷

V *Pozorovateli* (Kroměříž) vyšla vzpomínka na Kohnův pobyt v Ehrenhausenu až po jeho smrti: „*Po několikaměsíčním bloudění koupil si v Arnožích⁴⁸ v jižním Štýrsku za 800.000 K statek se vším.*“⁴⁹

Arcibiskup Kohn se nikdy se svým vyhnanstvím nesmířil, přijímal je jako nezasloužený trest a stále hledal viníka za svoji rezignaci.⁵⁰ Každoročně se vracel odsloužit mši svatou za své rodiče, přijížděl pravidelně kolem 14. října.⁵¹ Březnický obecní kronikář tyto jeho návštěvy popisuje velmi kriticky:

„*Jezdívá dále do Březnice sloužiti mši svatou za svoje rodiče, ale přijel vždy v noci v selském voze, odsloužil mši a ještě před ránem opouštěl Březnici. Příbuzné svoje nikdy nenavštívil. Březničané vždycky čekali, že jim arcibiskup v něčem pomůže. Kostel byl chudičkový, sešlý, škola stará a malá, jen dvoutřídní. Jeho bratra, ač neradi, zvolili za starostu obce, že snad se arcibiskup na svou rodnou obec rozpomene, ale marně – nic.*“⁵²

Jak už bylo výše zmíněno, Kohn žil v Ehrenhausenu takřka osamocen, nikdy neměl příliš mnoho přátel, kteří by ho navštěvovali „jen tak“, a tak tomu bylo i v Ehrenhausenu. Ale zapomenut nebyl, navštěvovali ho poslanci, úředníci, novináři i spisovatelé, kněží, hodnostáři, kněžští přátelé z olomoucké arcidiecéze a další.⁵³ Největší rozruch však způsobila návštěva spisovatele Josefa Svatopluka Machara na začátku července 1909. Poté, co o této návštěvě začaly psát v prosinci 1909 noviny

⁴⁷ Srov. Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 42. Peter Stauder, *Ehrenhausen: Der Arbeitskreis „Festschrift“ im Auftrag der Marktgemeinde Ehrenhausen*, Ehrenhausen 1990, s. 299–300.

⁴⁸ Český překlad názvu městečka Ehrenhausen.

⁴⁹ Stauder uvádí, že není dodnes jisté, kde sehnal arcibiskup tak rychle peníze, což ale není pravda, neboť arcibiskup měl právě tyto uvedené finance k dispozici. Srov. Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 41. „*Arcibiskup Dr. Kohn +*“, *Pozorovatel*, 1915, č. 49, 10. 12., s. 1.

⁵⁰ Srov. Čj koncept listu od Vavruši pro A. C. Stojana, probošta v Kroměříži (adresát dopsán tužkou), Ehrenhausen 15. 4. 1911. ZA Opava, pobočka Olomouc, f. AO, sign. E 3/6, kart. 877.

⁵¹ *Farní kronika Březnice*, f. 26v.

⁵² Státní okresní archiv Zlín-Klečůvka, fond Obec Březnice: Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20, Paměti kronikářovy, s. 185.

⁵³ Srov. Kohn (pozn. 1), s. 277.

s tím, že bude Macharem vydána kniha o Kohnově rezignaci, informoval o této situaci vídeňský nuncius di Belmonte státního sekretáře Merryho del Val. Di Belmonte se obával obsahu této knihy, jeho obavu státní sekretariát sdílel, a tak si vyžádali od Kohna vysvětlení, sám Machar podepsal prohlášení, že nic publikovat nebude. A tím byla záležitost uzavřena.⁵⁴

Arcibiskup Kohn dožil v Ehrenhausenu až do své smrti 3. prosince 1915.⁵⁵

Místo posledního odpočinku Theodora Kohna: Eggenbergské mauzoleum v Ehrenhausenu

Mauzoleum Eggenbergů v Ehrenhausenu

Ve Štýrsku byla na přelomu 16. a 17. století vybudována tři významná mauzolea:⁵⁶ pozdně renesanční arcivévody Karla II. v klášterním kostele v Seckau, mauzoleum císaře Ferdinanda II. ve Štýrském Hradci a Ruprechta von Eggenberg v Ehrenhausenu. I když právě ono třetí v Ehrenhausenu ve srovnání s dvěma zmíněnými pohřebními stavbami působí spíše skromně, zaslouží si pozornost. Představuje se v něm vliv severoněmecko-holandského manýrismu ve štýrských sakrálních stavbách.⁵⁷

V roce 1595 se Rupprecht von Eggenberg, obránce Rakouska v boji proti Turkům, rozhodl nechat si postavit monumentální hrobku. Postupně se započalo se stavbou, nejprve byla vybudována umělá terasa nedaleko hradu/zámku Ehrenhausen.⁵⁸ Své rozhodnutí potvrdil aristokrat ve své závěti z 31. května 1609, kde vyjadřuje své přání být pohřben v Ehrenhausenu „v rozestavěné kapli“ na Schloßbergu. Je tu zmíněn stavitel Johann Walder⁵⁹ s tím, že „kaple má být postavena podle Walderova plánu a

⁵⁴ J. S. Machar se arcibiskupa Kohna „zastal“ již v roce 1903 v souvislosti s projednáváním „*Rectus Affär*“ ve vídeňském parlamentu. ASV, Seg di Stato. Austria Ungheria, anno 1910, rubr. 247, fas. 6. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, kart. 1515, sign. KH 21. Machar (pozn. 40), s. 173-210.

⁵⁵ DAG, Matriken-Zweitschriften Pfarre Ehrenhausen. Sterbenfälle 1835–1958, s. 257. Farní kronika Březnice, f. 26r.

⁵⁶ Srov. Georg Kodolitsch, Drei steirische Mausoleen – Seckau, Graz und Ehrenhausen, in: Alexander Novotny a Berthold Sutter (edd.), *Innerösterreich 1564–1619: Im Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung Herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung „Graz als Residenz – Innerösterreich 1564–1619*, Graz 1968, s. 325–370.

⁵⁷ Hans Reuther, Das Eggenbergische Mausoleum: Zu Ehrenhausen in Steiermark, *Das Münster* 10, č. 11/12, 1965, s. 409.

⁵⁸ Ehrenhausen se nejčastěji uvádí jako Schloß, ale někdy také jako Burg.

⁵⁹ Seldmayr uvádí jméno stavitele Hans Walder (srov. Hans Seldmayr, *Johann Bernhard Fischer von Erlach*, Wien 1976, s. 40.), ale toto jméno se nikde jinde nevyskytuje. Navíc muž se jménem Hans Walder (zemřel 1592) je uváděn jako sklář v Zurichu, srov. heslo Hans Walder, in: Ulrich Thieme – Hans Vollmer et al., *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart* 35, Leipzig 1942, s. 72. Naopak Walter (Walder), Johann je uváděn jako stavitel Eggenbergského mauzolea v Ehrenhausenu v letech 1609–1614. Srov. heslo Johann Walter (Walder), in: Ulrich Thieme – Hans Vollmer et al., *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart* 35, Leipzig 1942, s. 124.

měla by být dokončena v roční lhůtě“, ale Ruprecht se dostavění kaple už nedožil. Kaple měla dále sloužit ke cti Boha a Panny Marie a také sv. Ruprechta, zároveň se přistoupilo k založení mešní nadace. Podle přání Ruprechtova mohli v mauzoleu odpočívat i další členové eggenberského rodu, kteří se hlásili ke katolické církvi a patřili k vyšší vrstvě.⁶⁰ Za univerzálního dědice stanovil Ruprecht synovce Wolfa von Eggenberg.

Johann Walter vybudoval kapli jako pravoúhlý prostor zaklenutý valenou klenbou a podpíraný čtyřmi sloupy.⁶¹ V roce 1610 byly stavební práce dovedeny až k balustrádě. 7. února 1611 umírá Ruprecht ve Štýrském Hradci, ale kaple ještě nebyla dokončena. Zanedlouho v říjnu 1615 umírá i Wolf v Karlstadtu, ale stavba stále ještě nebyla hotová. Wolf ve své závěti pamatoval na povinnost dobudovat tuto kapli.⁶² Výstavba tedy pokračovala. V roce 1619 přerušil Walter svoji práci, aby vystavěl triumfální bránu pro císaře Ferdinanda. K práci na mauzoleu se následně vrátil, o čemž svědčí skutečnost, že v roce 1621 stavitel Johann Walter stále přijímá platbu od správce, i v roce 1628 měl další požadavky, ale jeho práce na stavbě končí. V listopadu 1628 pak panství Ehrenhausen připadlo Hansi Ulrichovi von Eggenberg. Ten měl pověřit Giovanniho Pietra de Pomis (+ 1633) vytvořením dalších plánů.⁶³ Mauzoleum však zůstalo rozestavěné.

V roce 1673 přijel kníže Johann Christian von Eggenberg (1641-1710) se svojí manželkou Marií Ernestinou (roz. Schwarzenbergovou) do Ehrenhausenu, kde se nacházela stále nedokončená stavba. Jenže u Eggenbergů panovaly dědické spory mezi bratry Johannem Christianem a Johannem Seyfriedem (1644-1713). Kněžna do nich zasáhla výzvou, že dokončení mauzolea přispěje k usmíření těchto rodových sporů.

Povolán byl kameník Johann Baptist Carlone (+ 1687). Autorství gigantů a sochy sv. Ruprechta je připisováno sochaři ze Štýrského Hradce Andreasu Marxovi, a to od Letnic 1682 do roku 1688, jak dokládají záznamy v ehrenhausenských účetních knihách. V letech 1685–1688 vytvořil štukovou dekoraci interiéru Alexandr Sereni, což dosvědčují záznamy o vysokých částkách, které mu byly vyplaceny. Výzdoba interiéru

⁶⁰ Srov. Gerhard Bernd Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg. Unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums 1568 – 1717*, (Disertační práce), Philosophische Fakultät der Karl-Franzens Universität zu Graz, Graz 1968, s. 228.

⁶¹ Srov. Hans Reuther, *Des steirischen Baumeisters Joseph Huebers Weizbergkirche und die verwandten theatralisch – dekorativen Raumwirkungen im Sakralbau des süddeutschen Spätbarocks*, Haßfurt 1947, s. 12.

⁶² Horst Schweigert, *Die Pfarrkirche und das Eggenberger Mausoleum in Ehrenhausen*, Salzburg 1996, s. 18.

⁶³ *Ibidem*.

byla završena vyhotovením oltářního obrazu Hansem Adamem Weißenkirchnerem.⁶⁴ Konsekrace kaple 19. dubna 1693 potvrzuje její úplné dokončení.⁶⁵

Exteriér mauzolea

V jednom momentu překonalo ehrenhausenské mauzoleum snad i mauzoleum Ferdinanda II. ve Štýrském Hradci, a to v užití skulptury strážců hrobu.⁶⁶ V Ehrenhausenu dvě veliké sochy antických válečníků vystupují z architektonické jednoty stavby, flankují Walterovu fasádu a již z dálky identifikují siluetu. Tato myšlenka flankování je podobná motivu sloupů u kostela sv. Karla ve Vídni, kde ji použil Johann Bernhard Fischer z Erlachu.⁶⁷

Mauzoleum představuje stavbu s kopulí, podpíranou po stranách čtyřmi opěrnými pilíři a dvěma polokruhovými štíty. Pilastry mají rustikální ráz. Na podstavcích velkých soch je z přední strany štukem provedeno znázornění pozemní (levý podstavec) a námořní (pravý podstavec) bitvy. Tyto kolosální sochy mají oděv na způsob antických heroů a herkulovské symboly (kyj a lví kůže). Portál v západním průčelí lemují dvě vousaté figury atlantů a mezi volutami, zdobenými rostlinnými motivy, v horní části kruhového štítu nalezneme obdélníkový štít s nápisem POST ONVS HONOS („Za námahy čest“, heslo Ruprechtovo). Nad tímto nápisem stojí lev, nad nímž dvě okřídlené postavy drží ve vavřínovém věnci znak Eggenbergů. Na střeše nad portálem pak stojí socha sedícího sv. Ruprechta, salzburského biskupa, s berlou.

Interiér mauzolea

Interiér pochází z doby před rokem 1690. Čtyři kanelované dórské sloupy podpírající klenbu zdobí popínající se vinná réva. Štuková výzdoba kupole má charakter dílny Sereni se stylovými rozdíly. Horní část by napovídala ruku Alexandra Sereniho, ale spodní naopak Josefa Sereniho (někdy je výzdoba interiéru připisována Fischerovi z Erlachu, viz níže). Po stranách visí olejové obrazy Ruprechta von Eggenberg (vpravo) a jeho dědice Wolfa von Eggenberg (vlevo). Oltářní obraz znázorňuje Pannu Marii a Nejsvětější Trojici, jimž se klaní biskup sv. Ruprecht (postava vpravo) a vyprošuje vítězství nad Turky – oslava eggenbergského vítězství nad Turky. Autorem obrazu je Hans Adam Weißenkirchner.⁶⁸

⁶⁴ Kurt Woisetschläger, *Der innerösterreichische Hofkünstler Giovanni Pietro de Pomis 1569 bis 1633*, Graz – Wien – Köln 1974, s. 29-33.

⁶⁵ Woisetschläger (pozn. č. 54), s. 83.

⁶⁶ I když původně měly stát jako strážcové hrobu dva obelisky. Srov. Schweigert (pozn. 62), s. 19.

⁶⁷ Srov. Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 28–29.

⁶⁸ Obraz je signován „A. Weißenkirchner 1691“ Srov. Anny Rosenberg-Gutmann, *Hanns Adam Weissenkirchner: Sein Leben und seine Kunst*, Wien – Graz – Leipzig 1925.

Žebra klenby zdobí postavy andělíčků, někteří z nich mají v ruce symboly pomíjivosti: pochodeň, lebku, jeden pak má atribut víry – kalich. Kartuše mají stejné náměty jako v mauzoleu v Grazu.⁶⁹

V kryptě jsou umístěny původní sarkofágy Ruprechta a Wolfa von Eggenberg z počátku 17. století.⁷⁰ K nim přibyl v roce 1915 kamenný sarkofág s tělem arcibiskupa Theodora Kohna.⁷¹

Existuje domněnka, že autorem oktogonu kupole a štukové výzdoby je Johann Bernhard Fischer z Erlachu,⁷² který se podílel na štukové výzdobě mauzolea Ferdinanda II. ve Štýrském Hradci. Právě provedené štuky v tamburu kopule Eggenberského mauzolea v Ehrenhausenu se velmi podobají výzdobě mauzolea Ferdinanda II. Fischerovo autorství výzdoby Eggenberského mauzolea je dále vyvozováno ze skutečnosti, že pro Eggenbergy pracoval již Fischerův otec, proto by bylo logické, kdyby pro ně pracoval i jeho syn Johann Bernhard, ale žádné velké zakázky mu nedali, pouze na oltář do patronátního kostela ve Winterbergu u Krumlova.⁷³

Mladý Fischer z Erlachu musel znát zámek Eggenberg, snad jako mladý už pracoval na vnitřní výzdobě, v době, kdy zámek převzal Johann Syfried (1644–1713), což představovalo pro zámek nový impuls. V roce 1667 Alexander Sereni dokončil štukovou výzdobu velkého sálu: Fischer musel Serenihho znát. Rodina Sereni (Alexandr a Josef) pracovali na štukové výzdobě Ferdinandova mauzolea ve Štýrském Hradci, ale

⁶⁹ Seldmayr (pozn. č. 59), s. 246.

⁷⁰ Srov. Eduard Andorfer – Eberhard Hempel, *Steiermark, Dehio – Handbuch der Kunstdenkmäler Österreichs*, Wien 1956, s. 37–38. Není zde ani zmínka o Theodoru Kohnovi.

⁷¹ Reuther, *Das Eggenbergische Mausoleum* (pozn. č. 57), s. 410.

⁷² Johann Bernhard Fischer von Erlach (pokřtěn 20. 7. 1656, Graz, zemřel 5. 4. 1723, Vídeň), syn Johanna Baptis Fischera a Anny Marie, ovdovělé z Erlachu, narozené Krätschmair. Její jméno bylo použito při jeho nobilitaci v roce 1696. Jako mladý podnikal dlouhé studijní cesty po Itálii, financované právě Eggenbergy z Grazu, kteří často dávali zakázky jeho otci. V Římě poznal stavby Borrominiho a Berniniho, kteří ho velmi ovlivnili, ale také stavby Pietra da Cortony a dalších. Je řazen mezi barokní architekty s klasicistními tendencemi. Významná díla: kolegiální kostel v Salzburku, kostel sv. Karla Boromejského ve Vídni, paláce Schwarzenbergů, Trautsonů a Schönbrunn ve Vídni, v Praze Clam-Gallasův palác, kašna na Zelném trhu v Brně a mnohé další. Srov. heslo Fischer von Erlach, in: Günter Meissner (ed.), *Saur allgemeines Künstlerlexikon: die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* 40, München 2004, s. 423–426. – heslo Fischer von Erlach, in: Ulrich Thieme – Hans Vollmer et al., *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart* 12, Leipzig 1916, s. 44–49. Podíl Fischera z Erlachu na Eggenberském mauzoleu uvádí např. Robert Baravalle, *Burgen und Schlösser der Steiermark: Eine enzyklopädische Sammlung der steirischen Wehrbauten und Liegenschaften, die mit den verschiedensten Privilegien ausgestattet waren: Mit 100 Darstellungen nach Vischer aus dem „Schlösserbuch“ v. 1681*, Graz 1961, s. 316. – Marek Herfried – Ewald Neffe, *Burgen und Schlösser in der Steiermark*, Wörschach 2004, s. 198. – Johannes Koren, heslo: Ehrenhausen, in: *Schlösser und Burgen der Steiermark*, Innsbruck 1986, s. 80. Reuther, *Des steirischen Baumeisters* (pozn. 61), s. 13, tab. I. a II.

⁷³ Seldmayr (pozn. č. 59), s. 246.

i mauzolea v Ehrenhausenu. Existuje však domněnka, že kněžna Marie Ernestina měla důvěru v Fischera, a proto jej měla přimět, aby pracoval na výzdobě mauzolea v Ehrenhausenu.⁷⁴

V tom případě představuje problém časově zařadit Fischerovu práci. Oltářní obraz je datován 1691, do tohoto data se předpokládá dokončení kaple. Štukové práce na výzdobě Ferdinandova mauzolea ve Štýrském Hradci byly ukončeny v roce 1689. Fischer by tak musel pracovat v Ehrenhausenu právě před rokem 1689, protože v té době už bydlel ve Vídni. Rodina Sereni by jej tedy v Ehrenhausenu vystřídala.⁷⁵ Jenže Alexandr Sereni byl vyplácen za práci v Ehrenhausenu už od roku 1685. Museli by tedy na výzdobě Eggenberského mauzolea pracovat společně.

Hlavní podíl na připsání výzdoby mauzolea v Ehrenhausenu Fischerovi z Erlachu má Hermann Egger.⁷⁶ Naopak podle Hanse Seldmayera je Eggerova kritika stylového provedení velice sporná a odmítá ji.⁷⁷ Podíl Fischera z Erlachu na mauzoleu v Ehrenhausenu představuje dosud sporný bod, existuje umírněný názor, že autor výzdoby mauzolea se alespoň Fischerem inspiroval nebo případně vycházel z jeho plánů.⁷⁸

Eggenberské a „Kohnovo“ mauzoleum v Ehrenhausenu

V 18. století se v Ehrenhausenu usadili Attemsové, a to sňatkem Rosalie, hraběnky von Leslie (dcera Karla Kajetána, hraběte von Leslie, a Marie Theresie, kněžny von Eggenberg), s Maria Franzem Antonem Xaverem Adolfem, hrabětem von Attems. 1. října 1904 umírá ve Štýrském Hradci poslední majitelka Adele, baronka Salvi, ve věku 56 let. Po zádušních obřadech vykonaných právě v mauzoleu v Ehrenhausenu byla převezena a pohřbena v Bratislavě. Uprázdňený zámek v Ehrenhausenu zakoupil v říjnu 1904 právě arcibiskup Theodor Kohn.

⁷⁴ Srov. Gerhard Marauschek, Fischer von Erlach und das Haus Eggenberg, *Blätter für Heimatkunde* 56, č. 4, 1982, s. 114–117.

⁷⁵ Seldmayr (pozn. č. 59), s. 246.

⁷⁶ Herman Egger, Erstlingswerke Joh. Bernh. Fischer von Erlach in der Steiermark, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 26, 1931, s. 243–253. Herman Egger, Die Barockdenkmäler Steiermark, in: *Bericht über die XVI. Versammlung deutscher Historiker zu Graz 1928*, Graz 1928, s. 16–17.

⁷⁷ Seldmayr (pozn. č. 59), s. 246.

⁷⁸ Renate Wagner-Rieger uvádí připsování výzdoby interiéru ranému období Fischera z Erlachu. Srov. Renate Wagner-Rieger, Barockarchitektur in Österreich, in: *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 27, č. 3/4, 1964, s. 254. Naopak August Ortwein neuvádí o autorství Fischera z Erlachu nic. Srov. August Ortwein, *Deutsche Renaissance in Oesterreich*, Leipzig 1887, nestránkováno. Horst Schweigert domněnku o autorství Fischera z Erlachu na základě stylové kritiky odmítá. Srov. Schweigert (pozn. 62), s. 18.

V roce 1913 arcibiskup Theodor Kohn zámek rozšířil a mauzoleum restauroval, aby si zde připravil své budoucí pohřební místo.⁷⁹ Úpravy trvaly delší dobu, jak dosvědčuje zpráva, že se v roce 1914 a 1915 nemohla kvůli opravám konat obvyklá prosebná procesí, při nichž se slavila mše právě v mauzoleu.⁸⁰

Po smrti arcibiskupa Kohna v prosinci 1915 vyvstala otázka, kde bude pohřben. Olomoucká arcidiecéze o pohřeb rezignovaného arcibiskupa nejevila velký zájem, a ani sám arcibiskup v závěti netoužil po posledním odpočinku v kryptě olomoucké katedrály. V závěti, oddílu IX., se píše:

„Přeji si, bych odpočíval v mauzoleu, pokud nebude sirotčinec v Březnici postaven; pak budiž můj popel⁸¹ se sarkofágem do Březnice převezen a tam v kapli ve výklenku uložen. Výlohy převážení mého popele kryjí se z nadace.

X. Budiž v kapli sirotčince, kde mám kdysi odpočívati – postavena moje socha z mauzolea v Ehrenhausenu. [...]

XVI. [...] Svůj pohřeb přeji si zcela jednoduchý a žáden by se nezval ani z církevních, ani ze státních hodnostářů. Byl jsem psancem, ať zůstanu tak i při posledu. Každý kněz, který by, ač nezván, ku pohřbu se dostavil, ať dostane deset korun ve zlatě. [...] Ehrenhausen, dne 8. dubna 1915 Dr. Theodor Kohn, resig. kníže-arcibiskup olomoucký.“⁸² Bylo zřejmé, že nestojí o pohřební místo vedle ostatních olomouckých arcibiskupů v kryptě olomoucké katedrály.

Výše uvedenému přání odpovídá i záznam v březnické farní kronice: *„V zámecké zahradě v Ehrenhausenu stojí krásné mausoleum, chovající ostatky bývalých šlechtických majitelů zámku. Tomuto stánku věčného odpočinku věnoval Dr. Kohn kníže-arcibiskup velikou péčí, tu uchystal sobě místo posledního odpočinku „po boji“ a tam 7. prosince 1915 dopol. byl uložen za velkého účastenství.“* Dále se vypočítává, co odkázal pro Březnici: *„pro kostel v Březnici na zřízení nadace 5 000 K a v Ehrenhausenu 2 000 K a legat pro sirotčinec v Březnici, kam jeho pozůstatky tělesné po dostavení sirotčince mají býti převezeny a v kapli jeho uloženy. Pro sirotčinec*

⁷⁹ Srov. Woisetschläger (pozn. č. 54), s. 136, pozn. č. 65. Tomu odpovídá i datace plánů uložených v ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 201, inv. č. 4399, Nákres krypty, čelní a boční průřez sarkofágu u mauzolea v Ehrenhausenu. Arch. Friedrigger & Czeike, Marburg a. D. 30. IX. 1913. AO, sign. KH 202, inv. č. 4400, Nákres stěny mauzolea v Ehrenhausenu k umístění Kohnova znaku. Arch. Friedrigger & Czeike, Marburg a. D. 30. XI. 1913.

⁸⁰ Srov. listy ehrenhausenského faráře Pirkera biskupskému ordinariátu z 11. 4. 1914 a 6. 5. 1915. DAG, Pfarramt Ehrenhausen.

⁸¹ Arcibiskupovo tělo samozřejmě nebylo zpopelněno, výraz „popel“ je užit ve významu „prach“ „*Neboť prach jsi a v prach se obrátíš.*“ Gn 3, 19b. Podobně jako náhrobek Pia IX. měl zdobit nápis „*Popel a ostatky Pia IX.*“ Srov. Josef Gelmi, *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994, s. 242.

⁸² *Pozorovatel* (Kroměříž), 1916, č. 1., 7. 1., s. 2.

poručil 2 své nově zakoupené kalichy, jež prozatím uschovány jsou v kostele v Březnici.“⁸³

Pohřeb arcibiskupa Theodora Kohna se konal v úterý 7. prosince 1915, byl uložen do mauzolea v Ehrenhausenu. Pohřební obřady vykonal sekavský kníže-biskup Schuster,⁸⁴ za Olomouc se zúčastnili světící biskup Karel Wisnar, olomoučtí kanovníci kanovník baron Grimmenstein, Ehrmann, Schinzel a mnoho kněží. Kroměřížskou kapitolu zastupoval kanovník Koupil a další účastníci z řad úřednictva. Z církevních hodnostářů se pohřbu zúčastnili ještě kníže-biskup z diecéze Gurk Alois Hefter a zástupci sekavské kapituly, přítomno bylo i další duchovenstvo, političtí činitelé a velké množství lidu. „Na jeho poslední cestě do mauzolea doprovázela jej v imponantním průvodu školní mládež z Arnože a okolí s hořícími svícemi. R. i. p.“⁸⁵ Slavné rekviem za zesnulého arcibiskupa slavil v Kroměříži téhož dne v 9 hodin probošt Antonín Cyril Stojan. Zádušních bohoslužeb se měli zúčastnit arcibiskupští úředníci v plném počtu a zástupci všech tamních úřadů a učitelstva.⁸⁶

Kohn byl tedy pohřben právě v mauzoleu aristokratů Ruprechta a Wolfa z Eggenbergu. Ještě za života arcibiskupa Kohna se přistoupilo k rozšíření krypty mauzolea směrem pod hlavní oltář (sarkofágy Ruprechta a Wolfa z Eggenbergu zůstaly umístěny po stranách). Do vzniklého výklenku byl umístěn sarkofág s tělem zesnulého arcibiskupa.

Návrh na úpravu exteriéru i interiéru mauzolea pro potřeby pohřebního místa arcibiskupa Kohna vypracovali architekti Fritz Friedriger⁸⁷ a Max Czeike⁸⁸ z Mariboru.

⁸³ FÚ Březnice, Pamětní kniha březnické farnosti, f. 26v–27r.

⁸⁴ *Pozorovatel* mylně uvádí kníže-arcibiskup.

⁸⁵ „Arcibiskup Dr. Kohn +,“ *Pozorovatel*, 1915, č. 49, 10. 12., s. 4.

⁸⁶ *Srov. Pozorovatel*, 1915, č. 49, 10. 12. s. 2. Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 43.

⁸⁷ Fritz Friedriger (2. 8. 1859 Segesvár, Rumunsko – 3. 2. 1922 Graz), architekt slovinského původu, syn rakouského architekta Herberta Friedrighera. 1878 byl zaměstnán jako stavební mistr a působil u knížete Odöna Batthyányho v Budapešti. 1883-1885 studoval ABK ve Vídni u Theophila von Hansen. Na začátku roku 1894 přesídlil do Mariboru. 1897 opět zaměstnán jako stavební mistr ve firmě s Robertem Schmidtem (Friedriger & Schmidt). V roce 1910 založil s Maxem Czeike firmu Friedriger & Czeike (registrována do r. 1934). V roce 1906 se stal městským radním a následujícího roku 1907 ředitelem pro územní plán Mariboru. Z důvodu odporu proti jeho návrhům tuto funkci opustil v roce 1912. V roce 1920 přesídlil do Grazu. Od jeho 69 let jeho tvůrčí aktivita slábla. Jeho objekty jsou nejčastěji vily a rodinné domy, získal jen málo veřejných zakázek. Jeho přísně historizující styl je čas od času ovlivněn secesí. *Srov. heslo Fritz Friedriger*, in: Günter Meissner (ed.), *Saur allgemeines Künstlerlexikon: die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* 45, München 2005, s. 179.

⁸⁸ Max Conrad Czeike (12. 12. 1879, Nový Jičín – květen/červen 1945 jako oběť poválečného revanšismu), architekt německého původu z Moravy, zřejmě vystudoval architekturu na vídeňské Akademii umění (studoval zde jeho bratranec Heinrich Czeike), zřejmě u Otto Wagnera (už nemohl být žákem Teofila Hansena), přátelil se s Josipem Plečnikem (1872, Lublaň -1957, Lublaň). Od roku 1910

V archivních materiálech se sice nenacházejí žádné smlouvy či jakékoliv indicie, které by naznačovaly, proč stavebník vybral právě firmu „Friedrigger & Czeike“. Můžeme se domnívat, že to bylo způsobeno blízkostí Mariboru (z Ehrenhausenu je to necelých 30 km, zatímco Štýrský Hradec je vzdálen 50 km). A Theodor Kohn ještě jako arcibiskup olomoucký zpravidla vybíral zhotovitele v blízkém okolí plánované zakázky.⁸⁹ Zároveň se v tomto případě jednalo o renomované architekty. Fritz Friedrigger absolvoval studia ve Vídni, představoval prvního akademicky školeného architekta, který dlouhou dobu působil v Mariboru, byl korespondentem Vídeňské komise pro umělecké a historické památky (v této funkci se zasloužil o zachování Starého Města v Mariboru). Jeho mladší společník Max Czeike pocházel z stavebně aktivní rodiny Czeike, také pravděpodobně absolvoval studia ve Vídni, s Friedriggerem se znal osobně Maxův strýc Heinrich, který jej Friedriggerovi pravděpodobně doporučil.⁹⁰

Dochovaly se dva plány/skici od firmy „Friedrigger & Czeike“ a na sarkofág do krypty a na úpravu exteriéru – umístění pamětního monumentu.

Plán na realizaci sarkofágu je vyhotoven v měřítku 1:20, znázorňuje nákres umístění sarkofágu v kryptě, průřez sarkofágem a boční pohled. Sarkofág měl být umístěn podélně do prostoru vzniklého rozšířením krypty. Na víku sarkofágu (ve 2/3 jeho délky) měla stát busta zesnulého arcibiskupa. O jak velký prostor byla krypta rozšířena, si lze jednoduše představit, neboť sarkofágy Eggenbergů zůstaly na svém místě, jen kamenný kříž, umístěný na původní zdi, byl posunut až za sarkofág arcibiskupa Kohna. Navrhovaný sarkofág měl klasicistní prvky. Spočíval na nízkém

pracoval u F. Friedriggera ve firmě „Friedrigger & Czeike“, kterou po Friedriggerově odchodu z Mariboru vedl sám, i po Friedriggerově smrti užíval razítko původní firmy „Friedrigger & Czeike“ a u objektů jsou uváděna jména obou architektů. Na konci 30. let pomalu ustával se svou stavební aktivitou. Naposledy registroval svoji firmu roku 1941. Je autorem více než čtyřiceti objektů a adaptací v Mariboru. Jako příslušník německé národnosti byl na konci května/začátku června 1945 zatčen a naposledy spatřen na dvoře mariborského vězení. Přesné datum jeho úmrtí ani místo jeho posledního odpočinku není známo. Zemřel bez příbuzných a potomků. 8. září 1945 byl jeho majetek znárodněn. Snad nejasnosti panující ohledně okolností jeho úmrtí jsou důvodem, proč tomuto architektovi dosud nebyla věnována větší pozornost. Srov. Eva Dvořáková – Rok Golob, *Architekt Max Czeike: 12. 12. 1879 Nový Jičín – 1945 Maribor*, Maribor 1998. – Soňa Šťastná, *Stavební firma Czeike&Wondra v Novém Jičíně* (Diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2007.

⁸⁹ V době episkopátu Theodora Kohna panovala snaha upřednostňovat domácí umělce před cizími. Srov. Botek – Kleiber (pozn. 1), s. 89-90. Antonín Breitenbacher, *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži. Archivní studie*, Kroměříž 1925, s. 113. Např. pro sochy na vnitřním portiku kroměřížského zámku byli zvoleni v Kroměříži působící sochaři Ferdinand Neumann a Jan Beck, oba studovali na Akademii výtvarných umění ve Vídni. Srov. Zdeňka Gregorová, *Olomoucký arcibiskup Theodor Kohn ve vztahu k rezidenci v Kroměříži* (Bakalářská práce), Katedra historických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice, Pardubice 2004, s. 32.

⁹⁰ Srov. Šťastná (pozn. 87), s. 28-29.

podstavci. Čelní stranu sarkofágu měl uprostřed zdobit arcibiskupský znak a po jeho stranách měla být vždy dvojice kanelovaných polosloupů (správněji jednoho polosloupu a bočního $\frac{3}{4}$ sloupu) v dórském stylu. Boční stranu zdobily čtyři kanelované polosloupky (správněji na okrajích se jednalo o $\frac{3}{4}$ sloupky), prostor mezi nimi vyplňovalo kazetování. Krycí deska ve tvaru nízké nezdobené střechy měla být opatřena kovovým zavěšeným kruhovým držadlem.⁹¹ Výsledná realizace se s plánem neshoduje. V kryptě nacházíme jednodušší sarkofág bez výzdoby, pouze na přední straně se znakem arcibiskupa Kohna. Vlastní sarkofág stojí na nízkém podstavci. Busta arcibiskupa nespočívá na víku sarkofágu,⁹² ale je umístěna po levé straně vedle něj na soklu.⁹³ Ani víko sarkofágu nebylo realizováno v navrhované podobě. Má vzhled orámovaného víka rakve na němž je umístěn nápis dokládající skutečnost, že se Kohn se svým vyhnanstvím nikdy nesmířil:⁹⁴

„Magnus clarus in adversis superandis invictus quiescit Theodorus Olomucensis archiepiscopus feliciter actis“⁹⁵

V interiéru kaple nad vstupním portálem najdeme zasazený arcibiskupský znak Theodora Kohna. Při jeho umístění se využila volná kartuše, jak dosvědčuje nákres interiéru z konce 19. století.⁹⁶ Snad pouze barva arcibiskupského znaku (znak ze štuku je natřen bronzovou barvou, dnes částečně oprýskanou) způsobuje odlišení od ostatní výzdoby.

Po pravé a levé straně vstupních dveří jsou v interiéru mauzolea do stěny zasazené dvě kamenné desky s vyrytými nápisy:

⁹¹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 201, inv. č. 4399, Nákres krypty, čelní a boční průřez sarkofágu u mauzolea v Ehrenhausenu. Arch. Friedrigger & Czeike, Marburg a. D., datováno 30. IX. 1913.

⁹² Svoji bustu zamýšlel Theodor Kohn pro sirotčinec v Břežnici („*až se postaví*“) a do krypty měla být dána pouze prozatímně. Srov. Závěť arcibiskupa Kohna čl. 16. *Pozorovatel*, 1916, č. 1., 7. 1., s. 1. Pravděpodobně se jedná o jednu ze dvou (větší v hodnotě 4 500 korun a menší v hodnotě 1 700 korun), srov. *Temporalien-Übergabe. Aktenmäßig zusammengestellt vom Sekretariate des resignierten Fürsterzbischof Dr. Theodor Kohn*, Graz 1913, s. 56. – Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 44.

⁹³ Busta může být podle potřeb přemístěn jak dosvědčuje stav zachycený v obrazovém doprovodu k článku Georga Kodolitsche, srov. Kodolitsch (pozn. 56), s. 325–370, Abb. 33, kde je busta umístěna v levém rohu. Ale na snímku z června 2009 je přemístěna blíže k sarkofágu. Srov. fotodokumentace z 22. 6. 2009, příloha č. 5.

⁹⁴ Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 43.

⁹⁵ Velký a vznešený, v překonávání překážek nepokořený, arcibiskup olomoucký Theodor, odpočívá zde po šťastném dokončení činů.

⁹⁶ Steiermark Bl. 23 u. 24. Ehrenhausen Bl. 3 u. 4. Ortwein (pozn. 78), nestránkováno. Pokud by se v této kartuši nacházel jiný znak /což nemáme doloženo/, došlo k jeho nahrazení.

*„Theodorus princeps archiepiscopus Olomucensis cryptam ampliavit cyneros suos ibidem habere repositos optans A. D. MCMXV“*⁹⁷

*„Theodorus resig. princeps archiepiscopus Olomucensis Mausoleum Styriae historicum sumptibus suis restauravit A. D. MCMXV“*⁹⁸

Kamenné desky ani znak netvoří součást dochovaných návrhů firmy „Friedrigger & Czeike“. Tyto úpravy navrhoval patrně ještě arcibiskup Kohn ve spolupráci s Theodorem Vavrušou a po jeho smrti pouze Theodor Vavruša.

Plán úpravy exteriéru znázorňuje *„Skica na umístění znaku u Mauzolea v Ehrenhausenu.“* Při severní stěně mauzolea je nakreslen mramorový pomník s truchlícím andělem, posazený na dvoustupňový vysoký sokl krychlovitého tvaru. Okřídlený anděl v životní velikosti se sklání s palmovými ratolestmi nad arcibiskupovým znakem. Nad andělem měla být stříška v podobě kovové markýzy. Nákres pomník situuje mezi dva boční opěrné pilíře zdobené rustikou. Monument měl od okolního prostoru oddělovat železný ornamentální plot umístěný na kamenné podezdívce. Takto vytvořený prostor okolo monumentu měl být vyplněn zelení. Zatímco návrh na sarkofág odkazuje ke klasicistní inspiraci, úprava exteriéru odpovídá duchu secese.

Jak již naznačuje výše uvedený název plánu, šlo o umístění již zhotoveného pomníku a úpravu jeho okolí. Realizace se shoduje se skicou, pouze zde schází plánovaná zeleň.⁹⁹ Vlastní pomník s truchlícím andělem nechal arcibiskup vyrobít na zakázku v Paříži okolo roku 1900.¹⁰⁰

Skutečnost, že jak Friedrigger, tak i Czeike absolvovali vídeňské školení se projevuje v obou návrzích. Friedriggerova tvorba má spíše historizující tendenci, ale nechal se ovlivnit secesí. O generaci mladší Max Czeike patřil pravděpodobně k žákům Otto Wagnera, který patřil nejprve mezi zastánce historismu, ale později začal

⁹⁷ „Theodor, kníže-arcibiskup olomoucký, kryptu zvětšil, aby zde mohly spočinout jeho ostatky. L. P. MCMXV.“

⁹⁸ „Theodor, resig. kníže arcibiskup olomoucký, historické štyrské mauzoleum na své náklady restauroval. L. P. MCMXV.“

⁹⁹ Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 202, inv. č. 4400. Nákres stěny mauzolea v Ehrenhausenu k umístění Kohnova znaku. Arch. Friedrigger & Czeike, Marburg a. D., datováno 30. IX. 1913.

¹⁰⁰ Schweigert (pozn. 62), s. 18-19. – Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 44. Název ateliéru nebo jméno autora není nikde uvedeno.

požadovat styl založený na účelnosti, vhodně zvoleném materiálu a konstrukci a jeho tvorba se přiklonila k secesi.

Mezi Wagnerovy žáky patřili také Josip Plečnik, Jan Kotěra (1871-1923), Josef Hoffmann (1870-1956) či Antonín Engel (1879-1958) a další. Proto nepřekvapí, že uvedené návrhy vykazují shodné prvky s některými díly současníků svých autorů.

Například právě práce Jana Kotěry navrhované a realizované v oblasti sepulkrální architektury představovaly silný inspirační zdroj pro jeho současníky.¹⁰¹ Pokud porovnáme jeho práce s návrhy firmy „Friedrigger & Czeike“, spatřujeme společné prvky v užití kovářských a kovotepeckých detailů (mříž, kovové kruhy na víku sarkofágu),¹⁰² v prostoru pro zeleň,¹⁰³ ale také v užití klasických architektonických článků.¹⁰⁴

Klasicizující tendenci či prvky můžeme najít rovněž v architektuře dalších zmiňovaných, Antonína Engela,¹⁰⁵ Josefa Hoffmanna¹⁰⁶ a Josipa Plečnika.¹⁰⁷ I když každý z nich je pojal svým osobitým způsobem.

Neoklasicismus představoval v době okolo roku 1910 významnou tendenci nejen u architektů rakouské monarchie, ale i po celé Evropě. Právě úcta k tradici vedla umělce k užívání neoklasicistních motivů. Zároveň se však nebránili moderním přístupům a materiálům. Nešlo však o jakýsi eklekticismus, ale pohled na stavbu v její celistvosti. To se projevilo i ve vztahu moderní architektury a památkové péče.¹⁰⁸

¹⁰¹ Vanda Skálová, Sepulkrální architektura, in: Vladimír Šlapeta et al., *Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001, s. 303-305.

¹⁰² Srov. ibidem, s. 306, 314 (Motiv kovových kruhů na náhrobní desce u Slukovy hrobky na Olšanských hřbitovech z roku 1903).

¹⁰³ Srov. ibidem, s. 318 (Prostor pro zeleň u návrhu Noskovy hrobky z roku 1916).

¹⁰⁴ Srov. ibidem, s. 316.

¹⁰⁵ Srov. Radomíra Sedláková, Touha po nadčasovém, in: Petr Krajčí – Radomíra Sedláková, *Antonín Engel 1879-1958 / architekt / urbanista / pedagog. Katalog výstavy ke 120. výročí narození*, Praha 1999, s. 19.

¹⁰⁶ Silný vliv zpravidla zanechala „římská cesta“, setkání s klasickou architekturou in situ. Srov. Josef Hoffmann, *Autobiografie*, Brno 2009, s. 17-18.

¹⁰⁷ Podobně jako ostatní byl velmi zasažen setkáním s architekturou renesance, baroka, s použitím tradičních postupů. Damjan Prelovšek, *Josip Plečnik. Život a dílo*, Šlapanice 2002, s. 32-38.

¹⁰⁸ Rostislav Švácha, Architekt Hofman v průsečíku místa a doby, in: Alena Nešlehová (ed.), *Vlastislav Hofman*, Praha 2004, s. 33-39.

Hodnocení úprav z pohledu památkové péče

Podle obecného soudu veškeré nové úpravy nijak neubraly Eggenbergskému mauzoleu v Ehrenhausenu na kvalitě,¹⁰⁹ protože proběhly s mimořádnou citlivostí vůči původní stavbě.

Z dnešního pohledu zvolil arcibiskup firmu „Friedriger & Czeike“ velmi dobře. Fritz Friedriger byl konzervátor, korespondent Vídeňské komise pro umělecké a historické památky, což se projevilo i v jeho již zmíněné zásluze o zachování Starého Města v Mariboru, ale i v přístupu k úpravě Eggenbergského mauzolea. Arcibiskup nedostal návrh například na neogotické mauzoleum,¹¹⁰ ale úpravu v duchu moderního přístupu k ochraně památek.

Na začátku 20. století vyvstal zápas o novou koncepci moderní památkové péče. Dozníval památkový purismus s tehdy ještě všeobecně uznávanou metodou historizující restaurace. Tato tendence nezanikla ani smrtí Josefa Mockera (1835–1899).¹¹¹ Proti této metodě se prosazovala moderní památková péče, jejímž hlavním iniciátorem se stal Alois Riegl (1858-1905). V prosazování jeho odkazu pokračoval jeho žák Max Dvořák (1874-1921).

Alois Riegl usiloval o respektování hodnoty stáří památek a odmítal restaurování ve smyslu falšování jejich původní formy a vzhledu (regotizace, purismus).¹¹² Max Dvořák vyšel z jeho myšlenek, ale v jeho teorii zaujala ústřední postavení myšlenka univerzální estetické hodnoty památek.¹¹³ Ve svém díle *Katechismus památkové péče* názorně, na základě obrazových dokumentů, ilustruje správné a nesprávné restaurování památek. Neodmítá absolutně jejich adaptaci pro nové účely, ale vyžaduje citlivý přístup. Uvádí většinou příklady adaptace obytných domů nebo paláců.¹¹⁴

Podobně i Zdeněk Wirth (1878-1961), zastánce moderní památkové péče, nabádal k tomu, aby se historická města či památky nevnímaly jen jako mrtvé muzejní exponáty: mají sloužit modernímu životu. Věřil, že i úpravy se mají provádět moderní

¹⁰⁹ Kodolitsch (pozn. 56), s. 365.

¹¹⁰ Např. Gustavem Merettou regotizovanou olomouckou katedrálu znal jak před její regotizací (Kohn kněžskou ordinaci přijal v roce 1871), která započala roku 1883, tak jako sekretář arcibiskupa Fürstenberga mohl postupnou regotizaci velmi pečlivě sledovat až do jejího dokončení v roce 1892, kdy byl zvolen Fürstenbergovým nástupcem. Srov. Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002, s. 335-342. Miloslav Pojsl, *Olomouc. Katedrála sv. Václava*, Velehrad 2007, s. 13-14.

¹¹¹ Srov. Viktor Kotrba, Max Dvořák a zápas o novou ideu památkové péče v Čechách, *Umění* XI, 1963, s. 268.

¹¹² Ivo Hlobil, Alois Riegl a teorie moderní památkové péče, in: Ivo Hlobil (ed.), *Alois Riegl (1858-1905). Moderní památková péče*, Praha 2003, s. 108-109.

¹¹³ *Ibidem*, s. 111-112.

¹¹⁴ Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004, s. 22-23, 70-71.

architektonickou formou, pravdivé umění mělo tvořit nové hodnoty, nikoliv pouhé kopie starých forem.¹¹⁵

Pokud tyto zásady aplikujeme na Eggenbergské mauzoleum, můžeme dojít k závěru, že při jeho úpravách se původní vzhled nezneškodil. Exteriér změnilo pouze umístění pomníku při severní stěně mauzolea, tyto úpravy jsou přiznané (kovový plot a markýza). Pamětní desky a znak v interiéru se nacházejí na jižní stěně po stranách a nad vstupem, opět tedy s původním vzhledem interiéru nijak nekolidují. Pouze barva arcibiskupského znaku je odlišná, což však mohl být i záměr (přiznání doplňku). Nezměnilo se ani umístění původních eggenbergských sarkofágů.

V českých zemích se zasazoval o zavedení těchto moderních přístupů k ochraně památek Klub Za starou Prahu, jeho činnost žel nebyla vždy úspěšná, a to zpravidla pro odpor ze strany vlastníka nemovitosti.¹¹⁶ V některých případech zachování památky v původním stavu, pouze s nezbytně nutnými změnami, pomohla přímluva vysoce postavené osoby, jako v případě Vladislavského sálu na Pražském hradě, do jehož restaurování zasáhl František Ferdinand d'Este.¹¹⁷ V tomto smyslu mělo Eggenbergské mauzoleum výhodu, že vlastník nemovitosti, arcibiskup Kohn, neusiloval o radikální přestavbu, ale pouze o opravu a úpravu.

I když je to přirovnání troufalé (a samozřejmě pokulhává za realitou), arcibiskup Kohn, podobně jako ve své době papež Innocenc X., usiloval o zachování co nejpůvodnější podoby restaurované památky, ve starším případě Lateránské baziliky. Francesco Borromini měl sice velkolepé plány na její úpravu, ale papež odmítl svolit k provedení změn, které nebyly nezbytně nutné. Borromini splnil papežovo zadání, nezbytné úpravy provedl citlivě a celkový ráz starokřesťanské baziliky zůstal zachován. Mauzoleum v Ehrenhausenu sice není tak starobylé jako Lateránská bazilika, ale za své zachování vděčí jak citlivému přístupu architektů Friedrigera a Czeikeho, tak majitele, arcibiskupa Kohna. Dvořákova interpretace Borrominiho úprav v Lateránské bazilice, publikovaná v roce 1907,¹¹⁸ pak jistě mohla mít velký vliv i na moderní architektky zabývajících se podobnými úkoly.

¹¹⁵ Srov. Švácha, Architekt Hofman (pozn. 108), s. 37-38.

¹¹⁶ Kateřina Hanzlíková, Braunův dům na Novém Městě, in: Kateřina Bečková (ed.), *Sto let KlubuZa starou Prahu 1900-2000. Jubilejní sborník*, Praha 2000, s. 105-111.

¹¹⁷ Kotrba (pozn. 110), s. 270.

¹¹⁸ Rostislav Švácha (ed.), Max Dvořák, Francesco Borromini jako restaurátor, *Umění LV*, 2007, s. 145-149.

Ve shodě s úslovím „*Inter arma silent Musae*“ vyšlo první odborné hodnocení úprav mauzolea až po skončení války. Ve zprávě o činnosti za období červenec 1918 – 1920 vydal památkový svaz příspěvek o mauzoleu s těmito informacemi:

„*Ehrenhausen, mauzoleum Eggenbergů. Zámek Ehrenhausen a k němu patřící mauzoleum Eggenbergů představuje velmi originální stavební dílo, které má své počátky v 17. století. Ještě před válkou bylo toto velice zanedbané mauzoleum renovováno někdejším arcibiskupem dr. Theodorem Kohnem. Konzervátor arch. Friedriger podal zemskému památkovému úřadu zprávu o nákladech na základní renovaci. Podzemní krypta byla rozšířena, protože byla zamýšlena jako pohřební místo. Navíc by mělo být mauzoleum prostřednictvím závěti převedeno na veřejný majetek, ale Kohnova smrt zabránila tomu, aby byl tento záměr úředně potvrzen.¹¹⁹ V dlouhém jednání, kdy byl zemský památkový úřad v neustálém styku s někdejším místodržitelstvím v Grazu, s finanční prokuraturou a se státním památkovým úřadem, podařilo se díky obzvláštní vstřícnosti vykonavatele poslední vůle, tehdejšího faráře v Ehrenhausenu, Theodora Vavruši, aby uznání tohoto zemřelým opakovaně vyjadřovaného úmyslu bylo prosazeno. Šlo tedy o to, aby mauzoleum po tom, co bude samotný zámek prodán nějakému jinému vlastníkovi, zůstalo v majetku Štýrska, a to včetně odpovídajícího kapitálu pro nezbytné záchranné práce, které budou následovat. Zemský památkový úřad se dohodl se štýrským zemským stavebním úřadem na dozoru nad udržováním celé budovy a jejího vnitřního vybavení.“¹²⁰*

Stauder ve své práci uvádí, že bylo mauzoleum převedeno Štýrsku 22. srpna 1917.¹²¹ Zveřejňuje také přepis smlouvy mezi Kohnovými dědici a Štýrskem. Mauzoleum s přílehlou loukou bylo předáno Štýrsku „*podle intence zůstavitele, který je chtěl zachovat jako architektonickou památku, a současně odevzdávaj částku 20.000 korun Štýrsku a schvalují přepsání vlastnického práva ve prospěch Štýrska.*“ Naproti tomu se Štýrsko zavazuje:

- 1. mauzoleum zachovat jako architektonickou památku*
- 2. umožnit, aby toto do budoucnosti nadále zůstalo místem posledního odpočinku pro tělesné schránky předchozích majitelů, kteří v něm v nynější*

¹¹⁹ V testamentu z 8. dubna 1915 není opravdu o předání mauzolea Štýrsku ani zmínka. Srov. *Pozorovatel*, 1916, č. 1., 7. 1., s. 1–2. Tedy informace, že Kohn v závěti odkázal mauzoleum Štýrsku, je mylná. Srov. Kodolitsch (pozn. 56), s. 365.

¹²⁰ Ehrenhausen, Mausoleum der Eggenberger, in: *Mitteilungen des Bundesdenkmalamtes II-V*, 1920–1923, č. 5, s. 108.

¹²¹ Stauder, *Ehrenhausen: Der Arbeitskreis „Festschrift“* (pozn. 47), s. 352. Johannes Koren uvádí, že se mauzoleum stalo vlastnictvím Štýrska již v roce 1915. Srov. Koren (pozn. 72), s. 80.

době odpočívají, zvláště arcibiskupa dr. Theodora Kohna, přičemž je ale ponecháno svobodné právo „zájemcům“ pozůstatky arcibiskupa dr. Theodora Kohna, totiž sarkofág a arcibiskupovu sochu z mauzolea, přemístit na nějaké jiné místo.¹²²

- 3. umožnit, aby římskokatolická církev, respektive římskokatolický farní úřad v Ehrenhausenu, do budoucna v kapli mauzolea mohl v průběhu roku sloužit 26 nadačních mší za kněžnu von Eggenberg a ročně jednu mši za arcibiskupa dr. Theodora Kohna ve výroční den jeho úmrtí, tj. 3. prosince každý rok, a konat každoročně dvě prosebná procesí, a to sice na svátek sv. Marka evangelisty a ve středu před Nanebevstoupením Páně z farního kostela v Ehrenhausenu do mauzolea a toto procesí bude zakončeno bohoslužbou.*

Štýrsko se také zavazuje, že římskokatolickému farnímu kostelu v Ehrenhausenu umožní vykonání pravidelných bohoslužebných úkonů uvedených pod bodem 3., zapůjčení klíčů k jiné než katolické bohoslužbě se zakazuje.

Má se také pamatovat na to, že arcibiskup dr. Theodor Kohn zanechal mauzoleu sumu 20 000 korun. Štýrsko tím přebírá povinnost, respektive má zachovávat tuto částku pro potřeby mauzolea neztenčenu a k opravám využívat úroky.¹²³

Eggenberské mauzoleum tím bylo definitivně vyčleněno z vlastnictví panství zámku Ehrenhausen a jeho vlastníkem se stal stát (Štýrsko). Objekt se tak stal nejen přístupným veřejnosti,¹²⁴ ale také zabezpečeným proti svévolným zásahům soukromých osob.

¹²² Je evidentní, že na výše uvedené přání arcibiskupa Kohna být pohřben v kapli sirotčince v Březnici se nezapomnělo.

¹²³ Smlouva je datována Graz, 23. 3. 1920. Srov. Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 45–46.

¹²⁴ Zpřístupnění je možné po předchozí domluvě na Marktgemeinde Ehrenhausen.

Závěr

Po smrti arcibiskupa Kohna bylo panství Ehrenhausen prodáno. V první třetině 20. století získal Ehrenhausen Franz Xaver Richter, po něm jeho vdova paní Gertraud Richter.¹²⁵ Pak zámek zdědila paní Ingrid Csicsaky.¹²⁶ Nyní zámek vlastní Eugen Csicsaky.

Mauzoleum dodnes představuje jednu z největších pamětihodností, ale i dominant Ehrenhausenu, která může přilákat turisty. Je mu věnována pozornost a péče, aby se co nejlépe zachovalo. Postupně byla také vybudována cesta a schodiště z náměstí přímo k mauzoleu, od něhož je krásný výhled na celé město.¹²⁷

To, že v něm kromě Eggenbergů odpočívá také olomoucký arcibiskup, si možná návštěvníci ani neuvědomují. Přítomnost arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu kromě zápisů v kronikách připomíná pomník na zdi mauzolea a znak včetně dvou tabulek v interiéru. Návštěvník mauzolea by mohl téměř přehlédnout, že bylo na počátku 20. století upraveno právě pro potřeby pohřebního místa arcibiskupa Kohna. Ale přece tu a tam je na něj vzpomenu, zvláště v jeho rodné arcidiecézi, jak dosvědčují vzpomínkové věnce v Eggenberském mauzoleu.¹²⁸

Úpravy považuji za velmi citlivě provedené. Nenastalo žádné přebudování v novogotickou kapli, ale byl maximálně zachován původní vzhled tohoto raně barokního mauzolea. Není sice možné přesně doložit, co vedlo arcibiskupa k výběru firmy „Friedrieger & Czeike“, jisté však je, že zvolil velmi dobře.

¹²⁵ Baravalle (pozn. 72), s. 318.

¹²⁶ Herfried (pozn. 72), s. 198. Ehrenhausen. Z neznámých důvodů neuvádí mezi vlastníky arcibiskupa Kohna, ale mylně uvádí, že během 19. století zámek často měnil vlastníky.

¹²⁷ Srov. kapitola Das Mausoleum als Fremdenverkehrsattraktion, in: Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr* (pozn. 33), s. 214–244.

¹²⁸ 14. září jsem navštívila Ehrenhausen a u oltáře v mauzoleu byl věnec s nápisem „Významnému Moravanu, Arcibiskupu Theodoru Kohnovi, Krajané 25. 7. 2009“.

Anotace

Jméno a příjmení:	Jitka Jonová
Katedra nebo ústav:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Mauzoleum Eggenbergů v Ehrenhausenu a jeho úpravy pro pohřební místo olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna
Název v angličtině:	The Eggenberger mausoleum in Ehrenhausen and his adaptation for grave for Archbishop Theodor Kohn
Anotace práce:	V práci jsou stručně představeny životní osudy Theodora Kohna a jeho pobyt v Ehrenhausenu. Hlavní pozornost je věnována Eggenbergskému mauzoleu a jeho úpravám z počátku 20. století, které dal provést arcibiskup Kohn pro potřeby vlastního pohřebního místa. Úpravy byly provedeny velmi citlivě a zároveň v souladu se soudobými trendy památkové péče (Riegl, Dvořák). Nešlo tedy o úpravy v duchu tehdy doznívajícího historismu. Díky modernímu přístupu, se smyslem pro celek staré památky, zůstal zachován ráz raně barokního mauzolea.
Klíčová slova:	Ehrenhausen; Theodor Kohn; Fritz Friedriger; Max Czeike; mauzoleum
Anotace v angličtině:	The work briefly presents Theodore Kohn and his life in Ehrenhausen. The main attention is paid to the mausoleum of the Eggenberg family and its modification in the early 20th century, which initiated Archbishop Kohn for his grave. Adjustments were made very carefully and well in line with contemporary trends in heritage conservation (Riegl, Dvorak). Therefore there was not an adjustment in time-enduring spirit of historicism. With a modern approach, the sense of the whole of the ancient monuments, the character of the early Baroque mausoleum has been preserved.
Klíčová slova v angličtině:	Ehrenhausen; Theodor Kohn; Fritz Friedriger; Max Czeike; mausoleum
Přílohy vázané v práci:	10
Rozsah práce:	35
Jazyk práce:	Čeština

Seznam zkratek

AO	Arcibiskupství Olomouc
ASV	Archivio Segreto Vaticano
DAG	Diözesanarchiv Graz
FÚ	Farní úřad
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien
MCO	Metropolitní kapitula v Olomouci
MZA	Moravský zemský archiv
NFP	Neue Freie Presse
UH	Uherské Hradiště
VVM	Vlastivědný věstník moravský
ZA	Zemský archiv

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Prameny archivní

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc.

Fond Arcibiskupství Olomouc:

sign. AIII/2d42

sign. AIII/2d46

sign. E3/6, kart. 877

sign. KH 17, kart. 1515

sign. KH 21, kart. 1515

sign. KH 32, kart. 1531

sign. KH 201

sign. KH 202

Fond Metropolitní kapitula Olomouc:

sign. 27/6, kart. 1197

Státní okresní archiv Zlín-Klečůvka.

Fond Obec Březnice:

Pamětní kniha obce Březnice, inv. č. 20.

Moravský zemský archiv Brno.

Matriky farnosti Březnice

Farní úřad v Březnici.

Pamětní kniha Březnické farnosti (1779) 1887 – 1958.

Archivio Segreto Vaticano.

Segreteria di Stato, anno 1904, rubrica 247, fas. 1

anno 1910, rubrica 247, fas. 6

Landesarchiv Graz.

Landtafel-Reihen, LT III, EZ 921

Diözesanarchiv Graz.

Personalakten, Franz Botek

Personalakten, Theodor Vavruša

Protocollum Ordinum Susceptorum ab anno 1898

Pfarrakten Ehrenhausen

Matriken-Zweitschriften Pfarre Ehrenhausen, Sterbenfälle 1835-1958

Použitá Periodika

Katholischer Wahrheitsfreund

Linzer Volksblatt

Mír

Die Neuzeit

Neue Freie Presse

Pozor

Pozorovatel

Literatura

Eduard Andorfer – Eberhard Hempel, *Steiermark, Dehio – Handbuch der Kunstdenkmäler Österreichs*, Wien 1956.

Robert Baravalle, *Burgen und Schlösser der Steiermark: Eine enzyklopädische Sammlung der steirischen Wehrbauten u. Liegenschaften, die mit den verschiedensten Privilegien ausgestattet waren: Mit 100 Darstellungen nach Vischer aus dem „Schlösserbuch“ v. 1681*, Graz 1961.

František Botek – Albert Kleiber, *Facta loquuntur čili Deset let na stolci sv. Methoděje*. Olomouc 1903.

Antonín Breitenbacher, *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži. Archivní studie*, Kroměříž 1925.

M. K. Březnický [Mnohoslav Josef Kadlčák], *Náš arcipastýř Dr. Theodor Kohn, nově zvolený kníže-arcibiskup olomoucký. Nástin životopisný*, Místek 1892.

- Arnošt Červinka, *Dějiny zlínské farnosti a farností okolních*, Zlín 1991.
- Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004.
- Eva Dvořáková – Rok Golob, *Architekt Max Czeike: 12. 12. 1879 Nový Jičín – 1945 Maribor*, Maribor 1998.
- Herman Egger, Erstlingswerke Joh. Bernh. Fischer von Erlach in der Steiermark, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 26, 1931, s. 243–253.
- Herman Egger, Die Barockdenkmäler Steiermark, in: *Bericht über die XVI. Versammlung deutscher Historiker zu Graz 1928*, Graz 1928, s. 16-17.
- Geistlicher Personalstand des Bistums Seckau in Steiermark im Jahre 1905–1916*, Graz.
- Josef Gelmi, *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994.
- Zdeňka Gregorová, *Olomoucký arcibiskup Theodor Kohn ve vztahu k rezidenci v Kroměříži* (Bakalářská práce), Katedra historických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice, Pardubice 2004.
- Kateřina Hanzlíková, Braunův dům na Novém Městě, in: Kateřina Bečková (ed.), *Století Klubu Za starou Prahu 1900-2000. Jubilejní sborník*, Praha 2000, s. 105-111.
- Marek Herfried – Ewald Neffe, *Burgen und Schlösser in der Steiermark*, Wörschach 2004.
- Ebner Herwig, *Burgen und Schlösser in der Steiermark. Graz, Leibnitz, West-Steiermark. 2.*, Wien 1981.
- Ivo Hlobil, Alois Riegl a teorie moderní památkové péče, in: Ivo Hlobil (ed.), *Alois Riegl (1858-1905). Moderní památková péče*, Praha 2003, s. 101-138.
- Josef Hoffmann, *Autobiografie*, Brno 2009.
- Jitka Jonová, „Doufám, že je ten Žid již pokřtěný“ (Taaffe). Přístup k židovskému původu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna, in: Petr Pálka (ed.), *Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané v muzeu Kroměřížska dne 11. listopadu 2009*, Kroměříž 2010, s. 58-74.
- Jitka Jonová, Arcibiskup olomoucký Prof. ThDr. Theodor Kohn a Velehrad, in: Pavel Ambros (ed.), *Fórum Velehrad I. Communio ecclesiarum – očištění paměti*, Olomouc 2007, s. 123-139.
- Jitka Jonová, Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci, *Studia Theologica XXXV*, jaro 2009, s. 43-60.
- Jitka Jonová, První olomoucký arcibiskup – nešlechtic: Prof. ThDr. Theodor Kohn, in: Pavel Černuška – Ctirad Václav Pospíšil (ed.), *Vydávat počet ze své naděje. Sborník*

k 60. narozeninám Mons. Jana Graubnera, Velkého kancléře CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2008, s. 172-196.

Jitka Jonová, Rezignovaný olomoucký arcibiskup Theodor Kohn a jeho pobyt v Ehrenhausenu, *Studia Theologica* XL, léto 2010, s. 1-19.

Jitka Jonová, *Theodor Kohn. Kněz, profesor a zvolený arcibiskup olomoucký*. (Licenciátní práce), Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP, Olomouc 2007.

Jitka Jonová, *Theodor Kohn. Kníže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup Peleusijský* (Disertační práce), Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP, 2010.

Georg Kodolitsch, Drei steirische Mausoleen – Seckau, Graz und Ehrenhausen, in: Alexander Novotny a Berthold Sutter (edd.), *Innerösterreich 1564–1619: Im Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung Herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung „Graz als Residenz – Innerösterreich 1564–1619“*, Graz 1968, s. 325–370.
Theodor Kohn, *Lebensdenkwürdigkeiten*, Graz 1921.

Johannes Koren – Franz Attems, *Schlösser und Burgen der Steiermark*, Innsbruck 1986.
Viktor Kotrba, Max Dvořák a zápas o novou ideu památkové péče v Čechách, *Umění* XI, 1963, s. 268-282.

Josef Svatopluk Machar, *Oni a Já, sv. 1, 1926–1927*, Praha 1927.

Gerhard Bernd Marauschek, *Die Fürsten zu Eggenberg. Unter besonderer Berücksichtigung ihres Kunstmäzenatentums 1568 – 1717* (Disertační práce), Philosophische Fakultät der Karl-Franzens Universität zu Graz. Graz 1968.

Gerhard Bernd Marauschek, Fischer von Erlach und das Haus Eggenberg, *Blätter für Heimatkunde* 56, č. 4, 1982, s. 114–117.

Pavel Marek, *Prof. ThDr. Theodor Kohn*, Kroměříž 1994.

Josef Matzke, *Die Olmützer Erzbischöfe*, Königstein – Taunus 1973.

Ehrenhausen, Mausoleum der Eggenberger, in: *Mitteilungen des Bundesdenkmalamtes* II-V, 1920-1923, č. 5, s. 108.

August Ortwein, *Deutsche Renaissance in Oesterreich*, Leipzig 1887 /nestránkováno/.

Miloslav Pojsl, *Olomouc. Katedrála sv. Václava*, Velehrad 2007.

Damjan Prelovšek, *Josip Plečnik. Život a dílo*, Šlapanice 2002.

Hans Reuther, Das Eggenbergische Mausoleum: Zu Ehrenhausen in Steiermark, *Das Münster* 10, č. 11/12, 1965, s. 409.

Hans Reuther, *Des steirischen Baumeisters Joseph Huebers Weizbergkirche und die verwandten theatralisch – dekorativen Raumwirkungen im Sakralbau des süddeutschen Spätbarocks*, Haßfurt 1947.

Anna Rosenberg-Gutmann, *Hanns Adam Weissenkirchner: Sein Leben und seine Kunst*, Wien – Graz – Leipzig 1925.

Horst Schweigert, *Die Pfarrkirche und das Eggenberger Mausoleum in Ehrenhausen*, Salzburg 1996.

Radomíra Sedláková, Touha po nadčasovém, in: Petr Krajčí – Radomíra Sedláková, *Antonín Engel 1879-1958 / architekt / urbanista / pedagog. Katalog výstavy ke 120. výročí narození*, Praha 1999, s. 19-23.

Hans Seldmayr, *Johann Bernhard Fischer von Erlach*, Wien 1976.

Vanda Skálová, Sepulkrální architektura, in: Vladimír Šlapeta et al., *Jan Kotěra 1871-1923. Zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001, s. 303-325.

Peter Stauder, *Ehrenhausen. Der Arbeitskreis „Festschrift“ im Auftrag der Marktgemeinde Ehrenhausen*. Ehrenhausen 1990.

Peter Stauder, *Ortsverschönerung, Fremdenverkehr sowie kulturelle Entwicklung am Beispiel des Marktes Ehrenhausen (Steiermark)*, (Diplomarbeit), Institut für Volkskunde und Kulturanthropologie an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität, Graz 2005.

Soňa Šťastná, *Stavební firma Czeike&Wondra v Novém Jičíně* (Diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2007.

Rostislav Švácha (ed.), Max Dvořák, Francesco Borromini jako restaurátor, *Umění LV*, 2007, s. 145-149.

Rostislav Švácha, Architekt Hofman v průsečíku místa a doby, in: Alena Nešlehová (ed.), *Vlastislav Hofman*, Praha 2004, s. 33-68.

Temporalien-Übergabe. Aktenmäßig zusammengestellt vom Sekretariate des resignierten Fürsterzbischof Dr. Theodor Kohn, Graz 1913.

Renate Wagner-Rieger, Barockarchitektur in Österreich, in: *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 27, č. 3/4, 1964, s. 246-271.

Kurt Woisetschlager, *Der innerösterreichische Hofkünstler Giovanni Pietro de Pomis 1569 bis 1633*, Graz – Wien – Köln 1974.

Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.

Encyklopedická hesla

Johannes Koren, heslo: Ehrenhausen, in: *Schlösser und Burgen der Steiermark*, Innsbruck 1986, s. 80.

Heslo Fischer von Erlach, in: Günter Meissner (ed.), *Saur allgemeines Künstlerlexikon: die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* 40, München 2004, s. 423-426.

Heslo Fischer von Erlach, in: Ulrich Thieme – Hans Vollmer et al., *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart* 12, Leipzig 1916, s. 44-49.

Heslo Fritz Friedrigger, in: Günter Meissner (ed.), *Saur allgemeines Künstlerlexikon: die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker* 45, München 2005, s. 179.

Heslo Leopold Schuster, in: Erwin Gatz (ed.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945: Ein biographisches Lexikon*, Berlin 1983, s. 682-684.

Heslo Hans Walder, in: Ulrich Thieme – Hans Vollmer et al., *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart* 35, Leipzig 1942, s. 72.

Heslo Johann Walter (Walder), in: Ulrich Thieme – Hans Vollmer et al., *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler: von der Antike bis zur Gegenwart* 35, Leipzig 1942, s. 124.

Seznam příloh

1. Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn a jeho arcibiskupský znak /fotoarchiv autorky/
2. Zámek Ehrenhausen /Fotoarchiv autorky/
3. Eggenberské mauzoleum. /Fotoarchiv autorky/
4. Nákrešy úprav Eggenberského mauzolea pro arcibiskupa Kohna /ZA Opava, pob. Olomouc, AO, sign. KH 201, inv. č. 4399; KH 202, inv. č. 4400/
5. Krypta Eggenberského mauzolea. /Georg Kodolitsch, Drei steirische Mausoleen – Seckau, Graz und Ehrenhausen, in: Alexander Novotny a Berthold Sutter (edd.), *Innerösterreich 1564–1619: Im Auftrag der Steiermärkischen Landesregierung Herausgegeben im Zusammenhang mit der Ausstellung „Graz als Residenz – Innerösterreich 1564–1619“*, Graz 1968, Abb. 33. Fotografie: Fotoarchiv autorky/
6. Půdorys mauzolea /August Ortwein, *Deutsche Renaissance in Oesterreich*, Leipzig 1887, neustránkováno./
7. Severní strana s monumentem arcibiskupa Kohna /Fotoarchiv autorky/
8. Pamětní desky /Fotoarchiv autorky/
9. Znak arcibiskupa Kohna nad vstupem do mauzolea /Fotoarchiv autorky/
10. Popis zámku Ehrenhausen.